UŽNIK

NAPISAO
DUHOVNIK JEDNE KAŽNIONE

PRIJEVOD S NJEMAČKOG
A. GOLL

ZAGREB 1931
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE

UZNIK

NAPISAO DUHOVNIK JEDNE KAZNIONE

PRIJEVOD S NJEMAČKOG
A. GOLL

ZAGREB 1931
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE

SADRŽAJ:

Dozvolom Redovničkog Starješinstva od 12. veljače 1931.

Dopuštenjem Nadbisk. Duhovnog Stola u Zagrebu, od 9. rujna 1931. br. 6591.

PREDGOVOR

U ovoj knjižici prikazuje pisac, duhovnik jedne kaznione, jade i tegobe nekog otpuštenog kažnjenika, s kojim je ostao u duševnoj vezi sve dotle, dok ga nije toliko etički uzgojio, da je iz njega postao apostol, apostol mira i ljubavi.

I kad je u borbi za svagdašnji krušac taj kažnjenik izgubio vjeru i u Boga, spreman da pođe stramputicom, učvršćuje mu je požrtvovni duhovnik, jer znade da će ga samo ona spasiti moći.

Cjelokupno djelovanje toga duhovnika odraz je onih često zaboravljenih Kristovih riječi: »Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe.« Jer samo onaj, koji takovu ljubav osjeća, moći će bližnjem svomu i pomoći. Ta je ljubav osnovica socijalnog rada — ona je preduvjet za postignuće uspjeha.

A uspjeh toga duhovnika velik je zato, jer je stvorio za ljudsko društvo izgubljenog čovjeka, sposobnim i zdravim članom njegovim, a to je mnogo, jer je bolje, ako se jedna izgubljena ovca povrati u svoje stado od 10 novih ovaca.

Ko to ne uviđa, ne će ni razumjeti moći plemeniti rad toga duhovnika.

Sa lažnom ljubavi ne postizavaju se uspjesi. Samo onaj rad, koji je odraz te po Kristu propovijedane ljubavi, donaša spasenje čovječanstvu, koje je često nepristupačno, nemilosrdno i tupo za ljudske boli.

A jer sam po svom zvanju kao omladinski sudija ovo isto toliko puta proživljavao, ne mogu a da ne spomenem, kako je slučaj tog otpuštenog kažnjenika lijepi primjer i putokaz za sve one, koji hoće socijalno raditi, spašavajući one, koji bi tog njihovog rada i ljubavi najviše potrebni bili.

Zagreb, mjeseca maja 1931.

Jovan Vladimir

Opet u svijetu.

Ivan Kovač je opet slobodan. Slobodan iza šest godina tamnice. Nikad nisam vidio, da se je nasmijao kao drugi, koji su još mnogo dužu kaznu odležali. Vidjelo se na njemu, da ga prošlost stalno muči i straši i da mu donosi bezbroj bolnih časova.

Od jednoga samo moram da sačuvam svoje ljude i to od očaja, jer, ugasnu li u njihovu srcu sve zvijezde, onda će zastalno u svijetu propasti. Kako sam često drhtao za Ivana Kovača, bojeći se, da je u njemu već svaka nada propala. Da, bio je težak posao, sačuvati mu vjeru u budućnost. Nikada se nije tužio na grubi postupak, lošu hranu ili drugove. On uopće nije niti opažao tih vanjskih stvari od nutarnjeg jada. Njegova osjetljiva duša bila je sva ispunjena gorčinom i jadom minulih dana, koji ga nisu ni za čas ostavljali. I mene samog obuzela bi tuga, kad bi stajao preda mnom i njegove velike, bolne oči gledale u me, dok bi mi pričao o svom životu.

Ta, ko ne poznaje ona mala, bijedna stvorenja, što su još do nedavna velegradskim ulicama nudala prolaznicima cvijeće i šibice? Dok se je prvi sumrak spuštao nad gradom, izlazila su iz starih kućerina po tamnim uličicama ova blijeda i zapuštena djeca, te se zaputila u gradske rasvijetljene četvrti, gdje su blijeѕtali bogati izlozi, raskošne kafane i sjajno rasvijetljena kina. Još u kasne večernje sate zaustavljali bi samotnog prolaznika i molili tužnim glasom, da im otkupi kakovu sitnicu. Sirota djeca siromašnih, ali još češće

besavjesnih roditelja! Među ovakovu djecu spadao je i Ivan Kovač, on je bio najbjedniji među njima.

Druga bi djeca barem kasno u noć otišla kući i zaboravila svoju bijedu u spokojnu snu. No Ivan je sa strepnjom očekivao noć. Uzbuđenim srcem vraćao bi se doma pun zebnje i očekivanja nečega strašnoga. I u nebrojenim noćima proživljavao je pakao na zemlji. Bacio bi se na svoj noćni ležaj, na vreću napunjenu slamom, majčine haljine služile su mu mjesto pokrivala, ali sna nije mogao naći. Ta i kako bi? Oca još nema doma. I eno vrata se otvaraju, čovjek blijeda i izobličena lica tetura unutra. Sa kletvom baca pijanica svoj šešir u ugao i nesposoban da se na nogama drži pada na prvu stolicu i sjedi neko vrijeme bez riječi. Ruke mu klonule kao u mrtvaca, a oči zure ukočeno i bez izraza. »Oh taj ukočeni pogled prodirao mi je srce! Majka i ja drhtali bismo od straha.« Grozničavo su se krijesile oči njegove još i danas, dok je pričao o tome. Ko bi izbrojio noći, u kojima je otac bjesnio i kleo, razbijao namještaj i zlostavljao ženu i dijete. Bili su sretni, ako im je uspjelo umaći, te su ih dobri ljudi za ostatak noći primili pod svoj krov. A mnoge noći prodrhtali bi u podrumu ili na tavanu.

I tako je bivalo iz dana u dan sve gore. Od svoje 14. godine spavao je radi veće sigurnosti u kojekavim praznim daščarama, kolima, podrumu ili predvorju. U šesnaestoj godini ostavio je roditeljsku kuću.

Bilo mi je upravo nevjerojatno sve ovo, što mi je Ivan o svojoj mladosti pričao. I on je odmah shvatio moj ponešto sumnjivi i ispitljivi pogled. »Razumijem, velečasni, da ne vjerujete mojim

riječima. Ta kako i mogu sretni ljudi, koji su imali dobre roditelje, shvatiti ovakovu mladost? Ali je ipak tako! Pitajte samo moju majku. Ona će vam potvrditi svaku moju riječ. Ništa, ama baš ništa nije bilo sigurno pred ocem, ako mu i uz najbolju volju nismo mogli priskrbiti novac za rakiju. Prodavao je sve, što mu je došlo pod ruku, čak i zadnje plahte odnio je staretinaru i jedini sat, što smo ga imali u kući, založio je. Dva puta rasprodao je sav naš kukavni namještaj tako, da, kad se je majka vratila sa posla, našla je potpuno prazan stan i četiri gola zida. Čak i zakrpane stare zastore ponio je bezdušni staretinar sa sobom.«

»Sjećam se još tako dobro, kao da je jučer bilo. Sasvim protiv svoga običaja došao je otac već po podne kući, naravno pijan. Zaključao je vrata i spravio ključ u džep. Meni je srce zamrlo od straha — očekivao sam najgore. U to otac prihvati neku tešku toljagu i udari me po glavi, u zadnji mi je čas uspjelo, da sam otvorio prozor i spasio se na krovu susjedne kuće. Susjedi su me po ljestvama spustili dolje i sva okrvavljena i teško ranjena prenijeli u bolnicu. Dosta o tim strahotama! Bilo je stoput gore, nego li vam mogu opisati.«

»Ali, vašeg su oca morali zatvoriti u ludnicu! Zar se nije niko zauzeo za vas?« pitao sam ja.

»To bi zapravo bila materina stvar, ali majka toliko dobra i slaba nije se mogla na to odlučiti. Ona ga je voljela usprkos sve bijede, u koju je bacio. A kad je bio trijezan, morao ga je čovjek i doista zavoljeti, bio je naime vrlo dobre ćudi. Društva, koja bi se zauzela za alkoholičare, nemamo još ni do dana današnjega u našem gradu. Ko ne pije, tome se rugaju. Budući da je majka svojim rukama zasluživala sama kruh te na taj način nismo mi općini a niti privatnoj kojoj osobi pali na teret, to se nije državna vlast smatrala pozvanom, da uređuje. I do smrti mojega oca, koji je umro u ludilu, nosila je majka 20 godina svoj teški križ.«

»Ta zar je sva vaša mladost prošla bez i jednog sunčanog traka? Zar nije bilo i svijetlih radosnih dana?« pitao sam dalje. »Mislim naime na dan vaše prve sv. pričesti.«

»Kad pomislim na Bijelu nedjelju, dižu se u meni bolne i gorke uspomene. Jadna majka štedjela je i gladovala, što je više mogla, već tjedne unaprijed. Posljednje nedjelje obašla je sve obitelji, da skuca još potrebite sitnice. Bogata ju je rodbina naprosto odbila pod izlikom: kad se je udala za takvog lopova, neka i gleda, kako će s njime izići na kraj! Niko se od njih nije pokazao na dan moje prve sv. pričesti u našem kukavnom stanu. Jedan jedini od sve rodbine učinio mi je ljubav i poklonio mi svijeću. A bila je očajno malena i tanka, i kolikogod sam je dizao u vis, nikako nije mogla doseći visinu ostalih pričesnih svijeća. Koliko sam se u svome djetinjskom neznanju stidio toga! Odijelo mi je poklonio župnik, a jedna gospođa, koja i sama nije imala ništa suvišna, poklonila mi kapu. Bila je prevelika, i majka ju je morala tako ispuniti sa papirom, da mi je daleko stršila s glave. U predvečerje Bijele nedjelje nije bilo više ni groša u kući; sa zadnjim novcem kupila mi je majka par cipela. Na povratku iz crkve poklonila mi je neka daljnja rođakinja, koja je i sama teškim radom zasluživala

kruh, banku od 10 dinara. U svojoj radosti saopćio sam majci šapćući, što se desilo, i odšuljao se da kupim rakije, te je šutke postavio pred oca, koji se skrivao na tavanu. Posjetnicima smo rekli, da je otac otišao po poslu u obližnji grad, i pošto su se na večer i zadnji gosti razišli, sišao je otac sa svoga skrovišta. Osam dana kasnije otišlo je moje lijepo pričesno odijelo za uvijek u zalagaonicu. I cipele, štaviše i molitvenik se unovčio, kada je nužda pritisla. Moja je mladost bila tamna i ledena. Ne znam, je li bilo još siromašnije djece od maloga Ivana Kovača.«

Tako mi je pričao moj nesretni prijatelj. Nije mi zapravo trebao ništa više reći. Sada sam razumio njegov nepregledni niz raznih prestupaka.

Sa 14 godina dvije nedjelje kazne zatvora radi krađe. Sa 15 godina devet mjeseci zatvora radi krađe, otmice živežnih namirnica u 9 slučajeva i t. d.

Krao je za oca — ali to nije rekao sucu. »Ptičicu« su spremili u zajednički zatvor među starije, do dna duše pokvarene zločince. I dana u dan slušao je strahovite kletve i psovke na Boga i ljude, slušao njihove pogane razgovore, zagledao u sve ponore opačine i grijeha, — i je li onda čudo, da je sve dublje i dublje padao? Jedna se kazna nizala za drugom, tamnica, zatvor, zatvor, tamnica u šarolikom nizu.

Ta zar nije i moralo do toga doći? Siromah kao prosjak, bez posla i isprava stajao je svaki puta nakon odležane kazne pred vratima tamnice; od svakog prezren, od svakog osumnjičen! Policija ga je slijedila na svakom koraku. Bijaše pod trajnom njezinom paskom! Na koncu konca postao je propalica i zločinac. Ja sam zadnji, koji

bi htio opravdati njegove krivice, ali — da li bih i ja bio bolji, da me je progonila tako očajna sudbina?

U nepreglednom nizu kazni nalazi se odjednom u sredini duga stanka — dvije se godine dobro držao. Računam, — i gle, zbilja, — to je bilo u doba njegove ženidbe! Pričao mi je, kako je do toga došlo. Bio se potpuno promijenio; — tä našao je djevojku, s kojom je stupio pred oltar, i raskalašeno društvo bilo je zauvijek zaboravljeno.

Svoju je ženu obožavao, bila mu je sve i sva. Radio je neumorno dan i noć, samo da se podigne, i sreća se navratila u njegov dom. Rodila mu se ljupka, mila djevojčica.

»Htio sam svoju sreću kličući objaviti cijelome svijetu«, pričao mi je slomljeno, ali . . . — da se baš uvijek opet pojavljuje taj »ali«, žena mu nije bila nikakva kućanica. Ništa nije razumjela o štednji, i teško zarađeni novac nemilice je razbacivala. Nije imao ni svetačkog odijela; nedjeljna zarada iznašala je samo 150 D. O kakovoj uštedi ni govora. I jednoga dana pristupila napast u starome obliku i on je podlegao. Ubrzo ga uhapsiše i opet ga na duge mjesece smjestiše u kaznionu. To je bila njegova propast.

Jedva se zatvoriše za njim teška tamnička vrata, već mu je stigla vijest: »Dijete je umrlo«, i druga: »Tvoja je žena odbjegla s drugim«. Od ovih se udaraca još danas nakon 20 godina nije oporavio.

Kada je napustio kaznionu, nije našao više ništa od svega, što je nekoć posjedovao. Ostao je bez kuće i kućišta, bez svakoga oslona, i životna mu se staza izgubila u vječnoj patnji i lutanju.

Evo već tri godine, što proučavam Ivana Kovača. Dugo je trebalo, dok mi je otvorio svoju dušu, — i ugledao sam zlatne dubine. Polagano, posve polagano probijalo je ono dobro, što je još majčina ljubav posadila. Ona ga nije nikada zaboravila usprkos toga, što ju je on mnoge godine zanemarivao. Nije ga napustila ni onda, kad su ga svi ostavili. I poput ljupkih Božjih anđelića dolijetala su njena draga i priprosta pisma u samoću tamne ćelije, probuđujući uvijek opet onaj mali tinjajući plamičak vjere — i njena slika bivala je sve jasnija i svjetlila u njegovoj duši. — »Dosta je učinila sa svojim slabim, drhčućim rukama, da otkloni težinu sudbine od mene. I sada mi se još često pričinja u noći, da ležim kao nekoć u polusnu, a njene blage, mršave i ispaćene ruke počivaju kao milujući na mojima, ili blagoslivljaju svetom vodom moje vrelo čelo. Vidim i sada svoju blijedu, nježnu i izmorenu majku, pognutu teškim teretom života, kako sklopljenim rukama moli nad mojim ležajem. Slutila je po svoj prilici svu bijedu, što je budućnost za nas krila, te je u čuvstvu svoje nemoći zaklinjala nevidljive sile.« Tako mi je katkad pričao Ivan Kovač. No majci nije uspjelo, da sačuva svoje dijete od dubokog pada, — no ona je ostala uz njega — slijedila ga je čak u tamnicu, jer majčina ljubav ne poznaje nikakovih zapreka. Njena topla ljubav sklapala mu je opet ruke na molitvu, a milost Božja nastavila je veliko djelo. I Ivan Kovač počeo je da uviđa veličinu svoje krivice. I ja sam pripomogao svojim slabim silama. Dobre knjige rasvijetliše tamu njegova pogleda, i na koncu primio je tešku kaznu smireno za ljubav Božju, da okaje krivicu svoga života — i s time je nadvladao zlo

— digao se iznad njega — i ojačao u dobru. Bilo je i časova slabosti, ali uvijek opet počimao bi sa novom voljom i snagom učvršćujući se sve bolje i snažnije. I tako mu postade njegova kzana blagoslovom. — Dao Bog da tako i ostane!

Upravo je bio kod mene sjajući od veselja i sreće. Konačno slobodan iza 6 dugih godina! Od srca sam mu čestitao. Nijesam ga više opominjao, rekao sam mu tek: »Dragi Ivane, ja vjerujem, da ćete ostati takav čovjek.« Nije mogao progovoriti od ganuća, tek mi je čvrsto stisnuo desnicu, a taj mi je stisak rekao više nego mnoge riječi. Ta i mene samog svladalo je čuvstvo — a je li moglo drugačije biti? Tri duge godine drhtao sam za njega, — tä nije li naša dušobrižnička skrb toliko slična toploj materinjoj skrbi? A bolesno i bijedno dijete zauzima sasvim posebno mjesto u našem srcu.

Sada već hrli prema željezničkoj stanici. Nijedan mu vlak ne juri dosta brzo, — evo vraća se doma svojoj majci iza toliko godina! Hoće li se održati? Da ne će već u najskorije vrijeme kanuti kap pelina u pehar radosti? Ja strepim za njega. Njegov anđeo čuvar imat će dosta posla s njime...

Kod majke.

B. 2. juna 192..

Velečasni gospodine!

Evo me već nekoliko dana sretna kod majke. Iza rastanka s Vama, mnogopoštovani gospodine, sav opojen radošću preletio sam put do stanice. Nikada ne ću zaboraviti toga zlatnog, proljetnog jutra. Nebo tako čisto i modro, zrak svjež i blag, a sva priroda odjevena u novo zeleno ruho. Po-

skakivao sam kao ždrijebe. Nema više gvozdenih rešetki i sivih zidina, ni traga gvozdenim vratima, nigdje sivih kažnjeničkih uniformi. Sloboda, svugdje sloboda. Radost me je obuzela poput silne i snažne bujice, — tu radost može razumjeti samo onaj, koji je poput mene šest godina čamio u tamnici.

Kod kuće je doček bio vrlo srdačan. Upravo je ganutljivo bilo gledati, s kolikom me ljubavlju i skrbi okružila moja stara majčica. Radeći neumorno i štedeći za ovih dugih šest godina sve mi je lijepo spremila. Ništa ne manjka u mojoj sobici — ni tople papuče pod krevetom, čak ni žigice na noćnom ormariću. Sve je spremljeno i ima svoje određeno mjesto. Kad sam se jučer vratio nešto pokasno iza posjete kod strica, već je gorjelo svijetlo na stolu, večera je bila spremna i novine pokraj nje. Majka ne će nipošto da se već sada ogledam za poslom. Ah, velečasni, kako to godi! Mnogo govorimo o Vama i kako ste mi pomogli pronaći vrednote, koje su daleko dublje i plodonosnije od onih, koje sam dosada poznavao i kako ste u meni opet probudili vjeru u život i čovjeka. Ali inače i ne spominjemo tamnice; to leži daleko za mnom kao ružni san. Imam još uvijek najbolje odluke, a evo mi se konačno pruža prilika, da mogu djelotvorno uticati na svoju sudbinu — i želim to sa svom energijom, koja se nakupila tokom dugih godina.

Prošle nedjelje htio sam posve rano poći u franjevački samostan na sv. Misu. Ali me je majka molila, da pođem s njome na svečanu službu Božju u župnu crkvu. »To je još jedino, što je meni siroti starici ostalo,« rekla je. I zbilja, Velečasni, bilo je vrlo svečano! Krasno pjevanje crkvenog

zbora dostojno je uzveličalo dan Gospodnji. I vidio sam tu toliko sirotinje, koja je sretnim i blaženim licem gledala u to more svjetlosti i cvijeća. Baš su pravi glupani oni, koji govore, da su suvišni izdaci za crkveni sjaj, jer siromašni oni ljudi imadu barem jedamput u tjednu nekoliko lijepih časova, koji ih uzdižu iz sive i jednolične svagdašnjice. Uopće sam opazio, da su baš oni, koji najviše prigovaraju izdacima za crkvene potrebe najveći rasipnici i da bacaju pare za razne zabave, alkohol i još gore stvari. Upamtio sam dobro, kako ste nam kod poduke rekli, da je baš Juda bio onaj, koji je prvi prigovarao trošku u počast Božjeg Sina.

Opažam sada mnogo toga, što prije ni vidio nisam. Tako na primjer da je u crkvi bilo dosta i takovih, koji bi bolje činili, da nisu ni ušli. Većinom su to bili mladi ljudi, koji su se neprekidno smijali i brbljali, a kod podizanja su se jedva i poklonili. U tom smo mi divljaci u zatvoru bili daleko bolji. Kad je naš duhovnik propovijedao, čulo bi se i iglu, kad bi pala na pod. A ovdje toliki nemir! Najradije bih onim deranima opalio nekoliko poštenih šamara.

Na povratku sreo sam nekoliko starih »kolega«, koji su me vrlo prijazno pozdravili. Ja sam im doduše učtivo uzvratio, ali se i odmah izgubio, — i majka mi je bila zabrinuto zastala. Ali nemajte brige, Velečasni, ja ću održati svoju riječ, pa puklo kud puklo.

Još jedno Vam moram reći, tako bih rado vjerovao čvrsto i nepokolebivo kao moja majka, a opet ne mogu. Uvijek me muči pomisao, kao i danas za vrijeme kapelanove propovijedi: »Mogu li se posve osloniti na svećenika? Naviješta li on

doista riječ Božju? Ne prisvaja li on sebi možda prava, koja mu ne pripadaju? Moguće su moja pitanja glupa, ali ja znam, Vi ćete me primiti sa svim mojim slaboćama. Za dugih godina samoće naučio sam se o koječemu mozgati.

Bog Vas čuvao, Velečasni, i srdačna Vam hvala za sve! A moj budući život i rad neka bude zahvala za Vašu dobrotu. Sutra ću poći da se raspitam za kakav posao. Vašu sam adresu dobro zabilježio. Mnogo srdačnih pozdrava i od moje majke

Vaš odani

Ivan Kovač.

*

S. 8. juna 192..

Dragi prijatelju!

Vaše je pismo stiglo baš u pravo vrijeme, da raspršì tamni oblak, što se savio oko moje duše. Bio sam jutros sav satrven. Došao je naime naš dobri stari učitelj i donio mi je časopis, koji sam prije nekoliko tjedana posudio kažnjenicima, što pohađaju vjeronauk, pa mi je rekao: »Pogledajte samo, Velečasni, kakove se to ptice kriju među našim ljudima.« Slike su bile na nepristojan način išarane, a pod likom Bogorodice napisane kojekakove prljave primjedbe o Najčistijoj i Najsvetijoj. Zagledao sam se u ponor opačina. Ko već godinama djeluje u kaznionama, naučen je na mnogošta. Ali kad sam to ugledao, zgrozio sam se do u dno duše. Čovjek, koji je to pisao, još se možda vrti oko mene huneći i pretvarajući se. Kod takovih iskustava teško je sačuvati vjeru u čovjeka, a duhovnik u kaznioni mora biti čovjek i te kako na svom mjestu. Opasnost je bila velika. Ali Vaše pismo smirilo je buru i oluju, rastjeralo noćne sjene iz moje duše. Dakle ipak! Ivan Kovač ostaje čvrst i stalan! Hvala Bogu! On se moli, ide u crkvu, izbjegava loše društvo i drži se vjerno dobre majke. Rad i trud oko kažnjenika ipak nije uzaludan! Vi ste mi pomogli. Od srca Vam hvala!

I odmah mi se pojavljuju u duši ugodnije slike. Prošle sam godine bio u K. u Gospinom prošteništu. Onamo ja ne smijem povesti svoje stado kao ostali župnici, a znadem, da bi sve moje ovčice od srca rado pošle sa mnom, samo se bojim, da bi povorka stigla jako smanjena u K. a još manja natrag na vrata kaznione. Klekao sam u posljednje redove među ostali puk i preporučio nebeskoj Kraljici svoje nesretno stado i sebe samoga. Uto mi neko lako taknu ramena: »Izvinite, Velečasni, što Vas bunim, sjećate li se još mene?« Ta kako bih mogao zaboraviti tihog, malog činovnika iz L. koji je godinu dana kod nas bio? Uvijek se toliko stidio svoga djela što je unajvećoj nuždi počinio. I trebalo je mnogo topline i srca, dok sam ga opet malo pridignuo. Pozdravio sam ga vrlo srdačno. Na to mi reče: »Vidite, Velečasni, da ipak nismo svi nitkovi. Ja sam se pošteno trudio i našao posla. Danas sam već unaprijeđen. Moja će žena doskora roditi, pa sam u velikoj brizi i došao sam ovamo na proštenje, da Najmoćnijoj preporučim svoju brigu. Ona će mi pomoći!« Da znate kako me je taj susret od srca obradovao! Vidite, takovi slučajevi pružaju duhovniku kaznione nove snage u mukotrpnom radu.

Ako se junački održite, dragi prijatelju, te mi još mnogo tako milih pisama pošaljete kao ovo posljednje, bit će i Vaša zasluga, da ću do konca svoga života ostati uz svoje ovčice.

Već sam htio svršiti s pisanjem, kad sam, hvala Bogu, primjetio pitanja na kraju Vašega pisma. Razumijem vrlo dobro, da iz mozganja uopće i ne izlazite. Šest godina tamnovanja istroši i najjače živce, a slabi živci pripravljaju najbolje tlo sumnjama. Samo, dragi prijatelju, sačuvajte i dalje Vašu iskrenu težnju za istinom. Vi biste htjeli znati, da li su biskupi i svećenici namjesnici Božji. — Tu biste zapravo trebali zapitati Vječnu Istinu — samoga Krista.

Činjenica jest, da Krist nije svim vjernicima podijelio jednaka prava. Samo pojedincima, posebno izabranima, t. j. apostolima predao je svoju vlast, jer samo njima govori: »Kao što je Otac mene poslao i ja šaljem Vas.« Jedino njima podjeljuje svećeničke povlastice kao na primjer vlast odriješiti od grijeha, i kruh i vino pretvarati u Njegovo sveto Tijelo i Krv. I njih izjednačuje sa sobom govoreći: »Ko vas sluša, mene sluša, ko vas prezire, mene prezire.« (Luka 10. 16.) A nasljednici apostola jesu biskupi i svećenici naše sv. Crkve u neprekinutom nizu sve do Krista. Zato je mogao već Ignacije, učenik apostola Ivana, pisati kršćanima u Smirni: »Svi neka iskazuju biskupu najdublje poštovanje kao Isusu Kristu, a svećenicima kao poslanicima Božjim.«

Iz ovoga dakle vidite, da posve pravo činite, ako vjerujete riječima biskupa i svećenika. Ko Krista sluša — a to Vi činite, jer znam, da štujete i ljubite Božanskog Spasitelja — taj poštuje i riječ svećenika i biskupa kao Njegovih poslanika. To je tako jasno, da su istočne i grčke Crkve usprkos svoga otpada od Rima zadržale tu nauku te i one imaju biskupe i svećenike. I one ne će da se prekida onaj tajanstveni niz, što ih veže s apostolima i sa samim Kristom.

Ali sada moram konačno završiti, a završite i Vi sa svim tim nepotrebnim sumnjama i izgovorite snažno i osvjedočeno: »Vjerujem«.

Htio sam Vas još opomenuti, da izdržite u svojim dobrim odlukama, ali držim da je to nepotrebno; Vaše me posljednje pismo učvrstilo u toj vjeri, i ja se iskreno ponosim s Vama. Pozdravite mi Vašu staru majčicu i recite joj, da se u svojim molitvama sjeti i mene i svih mojih briga.

Uz srdačan pozdrav

Vaš duhovnik L.

Konobar.

B. 3. jula 192 . .

Velečasni gospodine!

U prvom redu najsrdačnija hvala na milom listu. Upravo me je stid, što Vam toliko truda zadajem. Nadam se, da se nijeste i sada već uznemirili, što Vam nijesam tako dugo odgovorio. Ili ste možda ipak pomislili u sebi: »Da nije Ivan Kovač opet posrnuo?« O ne, Velečasni, sa radošću i ponosom Vam javljam, da sam još uvijek na visini.

3. juna pošao sam teškim srcem u potragu za poslom. S obzirom na svoja prijašnja iskustva, nazvao sam ga već unaprijed pokorničkim putem. Kako su žalosna moja iskustva u tom pogledu! Kudgod bih stigao na tom mukotrpnom putu s otpusnim listom iz kaznione, svagdje bi me odbili uz najgorča poniženja. Ispitivali bi me, obasuli kišom dobrih savjeta, prekora i indirektnih uvreda, vidio sam farizejsko izvrtanje očiju i začuđeno lamanje ruku, ali sva njihova pomoć i čovječanski

osjećaj sastojao se u tom, da su mi napomenuli, kako sam snažan čovjek i mogu raditi, ali u njih nažalost nema za me uposlenja. Još ako bi mi spomenuli: pođite Mariću ili Stankoviću, sve je bilo samo nekoliko beznačajnih fraza, i opet sam stajao na ulici.

Ali ovaj puta bilo je posve drukčije. Odmah kod prvog gostioničara u hotelu »K zlatnoj kruni« imao sam sreću. Posjednik vrlo prijazan i dobroćudan čovjek lijepo me je primio, čisto mi se činilo, kao da me je očekivao. »Dakle vi ste Ivan Kovač,« počeo je odmah, »duhovnik vaše kaznione pisao mi je prije nekoliko dana. Pokušat ću s vama, ali niko ne smije saznati, gdje ste bili posljednjih godina, inače bih vas morao otpustiti. Primit ću vas kao konobara i zvat ću vas Ivom. Dakle do viđenja sutra ujutro!« Na polasku mi je srdačno stisnuo ruku. Možete li zamisliti, kolika me je obuzela radost? Već sam 14 dana u poslu. Jutrom u 9 sati počinje moja služba. Po danu su većinom prolazni gosti u lokalu, koji se dugo ne zadržavaju, navečer međutim sastaje se većina na pivo. Šta se tu katkada sve izgovori, osobito u krugu akademičara, ne odiše baš uvijek mudrošću. A kad im vino razveže jezik, prelaze često i na religiozne stvari. I jedan jurista, koji po svoj prilici nije već godinama vidio, kako crkva iznutra izgleda, iznaša onda često puta plodove svojih baš ne suviše dubokih istraživanja i kaže: »Ja sam religiozan, ali ne crkven. Sa svećenicima nemam nikakva posla. Hoću li da osjetim Božju blizinu, odlazim u šumu i tamo se ćutim religiozno raspoložen.« Priznajem, Velečasni, da je i mene šetnja u Božjoj prirodi uvijek svečano raspoložila.

Drugi opet čini mi se filolog izjavljuje: »Posve je svejedno, koje si vjere. Katolik kao i protestant, židov ili poganin; svi vjeruju u Boga. Duša mi se buni, da mu protuslovim, ali ne nalazim pravoga odgovora. I onda mislim, ako to tvrdi tako učeni čovjek ne može se valjda posve zabaciti.

Prekjučer sam nažalost doživio vrlo neugodnu stvar. U maloj sali imao sam nekog gosta, koji je obilno jeo i pio. Morao sam nenadano poći u podrum, jer mi je nestalo sode, a kad sam se vratio, nije gostu bilo više ni traga ni glasa, otišao je ne plativši ni dinara. Takav protuha! Da je barem kojeg bogataša okrao! Sada sam jednom osjetio i na svojoj koži, kako je ugodno, kad te okradu. Kako na bufetu moram sve unaprijed platiti, to sam ja jedini nosio štetu. A baš sam se taj dan veselio obilnoj napojnici. No što ćemo, štetom se čovjek opamećuje.

Kao tamna avet progoni me dan i noć pomisao: ne će li se ipak jednom saznati, da sam bio u tamnici? Sve mi se čini, da ne može tako ostati. Suviše je to sreće za mene, koji sam zapravo samo za nesreću rođen. Moja je dobra majka vrlo sretna, što me opet ima i vidi na dobru putu. Mi smo jedno srce i jedna duša.

Na koncu još nešto naročito. Sreo sam ovih dana svoju ženu. Posve je pristojno odjevena i ne čini nipošto utisak propale osobe. Kad me je opazila, problijedila je kao stijena, ali ja sam joj prkosno okrenuo leđa i brzo otišao. Kasnije sam bio vrlo zadovoljan sam sa sobom, da je nisam tvorno napao. Ali u moj bijes pomiješilo se nešto slično samilosti, osobito kod kuće, kad me je majka opominjala: »Nemoj da je osuđuješ. Ako je i griješila Bog zna kako je teško okazala i šta je

u samoći trpila?« Bilo kako bilo, ona je za me mrtva. Suviše se podlo prema meni ponijela.

Sada naravno ne mogu tako često da dospijem u crkvu, ali se uvijek molim kao i prije. Pošto znadem, da me moj dobri Velečasni ne zaboravlja u molitvi, to odlučujem čvrsto i nepokolebivo: nikada više natrag u tamnicu!

Bog Vas čuvao, Velečasni! Vaš odani

Ivan Kovač.

*

S. 10. jula 19..

Dragi prijatelju!

Nemojte mi zamjeriti, što sam Vas ovaj puta poduže ostavio bez odgovora, ali smo mi duhovnici kazniona imali u lijepom Zagorju trodnevno vijeće, kako bismo što bolje izgradili zaštitu kažnjenika. Kad su pojedina gospoda pričala o svome radu na tom polju, požalio sam, što nigdje još nije izrađena i statistika o uspjesima toga djelovanja, jer ono, što ovdje pojedinci rade u tišini, nadilazi daleko trud mnogih društava sa zvučnim imenima, o kojima se stalno piše u novinama. Bilo bi zbilja dobro a i vrijeme, da se to već jednom iznese pred javnost pa neka ona sazna sve te skrivene i tako velike napore. Jer što svijet ne poznaje, to i ne cijeni. A kada drugi znadu svaku sitnicu uzveličati, neka se vide i naša djela.

Ima na ovom svijetu dosta pesimista, koji sve gledaju kroz crne naočali, a onoga, koji još vjeruje u dobrotu ljudsku, nazivaju fantastom, a onaj, ko još i to vjeruje, da i pod kažnjeničkim odijelom može kucati plemenito srce, taj im je već pogotovu neke vrsti idiota. Od Kristova duha nema u tih ljudi naravno ništa. Ali Vaše zadnje pismo temeljito pobija njihovo mišljenje. Samo hrabro

naprijed, dragi prijatelju! Pokažite svijetu, šta može da postigne jedna pala ali opet uskrsla duša!

Opažan u Vašem posljednjem pismu dvije religiozne poteškoće, koje niste još pravo svladali. Zato ću Vam ih ukratko razjasniti.

Jurista, kojeg spominjete u pismu, tvrdi, da je religiozan; ali ne crkven, i kad prolazi šumom, osjeća vjersko nadahnuće. To i ja ne osporavam, i meni je isto tako, kad prolazim ovim velebnim, prirodnim hramom. Sve upućuje moju dušu na Boga. Lišće, što se okreće prema svijetlu, kao da mi dovikuje: »Gore srca, za više ste pozvani.«

Drveće, grmlje i trava sve uzraslo i odjeveno po Božjoj volji, propovijeda u svojoj nijemoj pokornosti: »U ispunjenju Božje volje leži savršenstvo čovjeka.« Drveće šumi, voda žubori i ptice pjevaju, a sva ta Božja stvorenja, moja braća i sestre, pjevaju hvalu Onoga, koji ih je stvorio. I nehotice pridružuje se i moj glas ovoj velebnoj pjesmi slave Gospodnje. Da! priroda može u čovjeka i te kako probuditi religijozna čuvstva. Kako je samo zagrijala srce velikoga, svetoga Franje! Ali pamtite, dragi prijatelju, valja jedno činiti ali i drugo ne propustiti. Kristove riječi, koje vrijede i za ljudstvo 20. vijeka, strogo nas upućuju na Crkvu riječima: »Koji ne sluša Crkve, neka je kao poganin i javni grešnik.« Mat. 11, 17. I sv. Franjo, koji je pio iz čistoga izvora prirode, kao niko prije njega, ali usto bio i pun Kristova duha, govori u svojoj oporuci: »Kad bi me i progonili svećenici rimske Crkve, ipak bi se nje držao, jer gledam u njenim zastupnicima samo Sina Božjega.«

I zato će svaki pravi kršćanin uvijek slušati Crkvu, jer znade, kako to sv. Ciprijan tvrdi: »Ko

ne priznaje Crkvu majkom, ne može imati Boga za Oca.«

Izgleda, da je još jedna kap otrova kanula u Vašu dušu: »Da li je moja Crkva doista prava?« Evo Vam dajem nesumnjivi znak: ona je sagrađena na pećini Petrovoj. Krist je sagradio svoju Crkvu na ugaonom kamenu, koji se zove Petar. Vi poznajete Njegove riječi Simonu Petru: »Ti si stijena i na toj stijeni sazidat ću Crkvu svoju.« Mat. 16, 18. I daljnje riječi Gospodnje: »Pasi janjce moje, pasi ovce moje.« Ivan 21, 15—17. A koja Crkva stoji na pećini Petrovoj i ima Petra za vrhovnu glavu?

Samo rimokatolička Crkva. Tek njezina vrhovna glava sv. Otac Papa može s ponosom pokazati zlatni lanac svojih prethodnika, koji neprekinut siže čak do sv. Petra. Pijo X., Benedikt XV., Pijo IX., Klemens, Kleto, Lino, Petar. Nijedan biskup ikoje kršćanske Crkve nema prava tražiti, da ga priznaju nasljednikom Petrovim. Pa i kako bi? Sve su ostale kršćanske Crkve mnogo kasnije nastale.

Posve je isključeno, da bi ikoja druga kršćanska Crkva mogla biti prava Crkva uz katoličku, jer samo je jedna istina — i dva put dva je četiri — i više ništa. A Krist veli: »moja Crkva« a ne »moje Crkve«. Ne osporavam, da i ostale kršćanske Crkve imaju veliki dio istine, ali potpunu istinu, koju je Krist povjerio svojoj Crkvi, ima samo naša sveta, rimokatolička Crkva.

Baš sam se evo zagrijao kod pisanja, čisto sam zaboravio, da pišem samo pismo. Ali Vi ste zaslužili, da Vam napišem tako dugu poslanicu, kad se tako junački borite i molite.

Samo jedno mi se ne sviđa u Vašem posljednjem pismu: da osuđujete Vašu ženu. Namjerno velim »Vašu ženu«, a ne Vašu »bivšu« ženu, jer ona ostaje i dalje Vaša, premda Vas je sud rastavio. Državna vlast ne može razriješiti ženidbene veze ni sakramenta. Jedan sudija, viši od svih svjetovnih sudija — Isus Krist — rekao je: »Dok vas smrt ne rastavi«. I stoga ostajete pred Bogom vezani s Vašom ženom usprkos vanjske rastave, dok Vas smrt zauvijek ne rastavi. I sad Vas moram ozbiljno opomenuti, dragi prijatelju. Ako će Gospod Bog Vas tako strogo suditi, kao što Vi sudite svoju ženu, kako ćete onda opstati? Zar nijeste i Vi krivi padu ovog nesretnog stvorenja? Usput Vam napominjem jednu veliku i lijepu misao: Kad ste sami učvršćeni u dobru, pružite ruku i Mariji Magdaleni i podignite je k sebi. Ona je međutim postala i starija i razboritija. A koliko biste još lijepih i sretnih godina mogli skupa provesti! Za oproštenje traži se naravski velika duša, a ako se nisam prevario, u Vama sam je našao. I kod sv. Mise sjetit ću se stoga i svih Vaših poteškoća. Govorite o tome, što sam Vam iskrena srca savjetovao, i sa svojom dobrom majkom. Možda će ipak još sve dobro proći.

Srdačno Vas pozdravlja Vaš duhovnik L.

Stara pjesma.

B. 28. jula 192..

Velečasni gospodine!

Moje su se slutnje obistinile. Ja sam iz službe otpušten. Prošlog utorka oko 3 sata došao je neki kriminalni činovnik u našu restauraciju. Usprkos toga, što se je preobukao u radnika i nosio neku vreću na ramenu, prepoznao sam ga na prvi po-

gled. Ne znam, je li se namjerno preobukao ili je imao posla u svojoj bašči, koja leži u našoj blizini. Moj je gazda ležao bolestan, a direktorica, već postarija gospođica, stajala je za bufetom. Zaiskao je od mene čašu pive, a iza toga zovnuše me u malu dvoranu. Pošto sam tamo namirio goste i vratio se, upade mi u oči, da činovnik nešto šapuće sa direktoricom. Čim je on otišao, pošla je direktorica gore gazdi. Nekoliko časaka kasnije ostavila je kuću bez pozdrava. Otprilike sat iza toga pojavio se njezin brat i tražio od moga gazde, da me otpusti, inače će njegova sestra ostaviti kuću, jer joj je ispod časti, da sa bivšim uznikom živi u istoj kući. Gazda me je na to pozvao i prikazavši stvar zamolio me, da pristanem na otkaz. Još mi je dragovoljno isplatio dvomjesečnu platu unaprijed i obećao dati izvrsnu svjedodžbu, a ja naravski moram pojmiti, da za njega drugog izlaza nema. Saznadu li njegovi gosti, odakle sam došao, napustit će njegov lokal i on će imati veliku štetu u poslu.

Otišao sam iza toga kući i čini mi se, da sam putem plakao. Ovaj me je čovjek bez ikakove potrebe denuncirao i tako upropastio. Smatrao je svojom dužnošću, da upozori direktoricu na moju prošlost.

Sad sam baš imao dobru volju i poštene namjere! Od jutra do mrkle noći radio sam neprekidno, a što mi je koristila moja dobra volja? Što sav rad? Ljudi upravo uživaju, da nas zadrže na dnu, i da im je moguće, da nas još dublje rinu u blato. Odvratni ovi farizeji, koji se sami ovjenčaše svetačkom aureolom a pri tom su gori i bezdušniji od najzadnjeg kažnjenika! Kako smo mi kažnjenici pomagali samo jedan drugoga i zadnju

mrvu duhana dijelili zajedno, jedan se zalagao i te kako za drugoga u slučaju nužde.

Sad sam se bar molio i slušao Crkvu a šta mi je koristilo? »Kršćanska« me je kuća izbacila. Oni koji bi trebali u prvom redu oprostiti, zaboraviti i pomoći, jednostavno su me istjerali, a što sam im učinio? Mogao sam ih okrasti stotinu puta, a nisam učinio, a zbog jedne ili dviju osoba, koje im ne bi više došle morao sam seliti. Zbog nekoliko šugavih dinara baciše me u očaj i bijedu. Zar je to kršćanstvo? Lažu oni kadgod mole: »Oprosti nam duge naše, kako i mi opraštamo dužnicima našim.« Krist je oprostio razbojniku na križu, ali Njegovi sljedbenici prepuštaju ga očajnoj sudbini. Gdje je tu snaga kršćanske crkve? Nestalo je. Pa onda da čovjek još i vjeruje!

Dolaze mi časovi, Velečasni, kada bih najradije sve objesio o klin.

Kao pomaman jurim gore, dolje po svojoj sobici i čini mi se, da me pamet ostavlja. Zadnja mi je nada uništena. Ah da sam bar mrtav! Kako mogu ljudi biti tako bezdušni? Hvala Bogu, da još imam majku! Kad sam uz nju, kao da se smiruje bura u mojoj duši. Da mi je bar njeno pouzdanje u Boga! Ona me je nagovarala, da Vam pišem, pa to evo konačno nakon dugog oklijevanja i činim. Ne volim nikome dodijavati. Vi ste već dosta za me učinili. Osjećam se kao ptica, kojoj su slomili krila, te bi rado poletjela no mora po podu da gmiže.

Morat ću opet poći da prosjačim za kakav posao. U duhu već gledam ta farizejska lica i slušam medene a opet tvrde riječi pakosnih jezika. Ne, ja ne ću i ne mogu više prositi i moljakati! Obuzimlju me čuvstva zdvojnosti.

Ne želim, da mi srce bude razbojnička špilja, ali Vam pišem onako, kako mislim — ne znam se pretvarati. Strahovito jet o, kad očaj svlada jednoga od nas. Pokušat ću, što mogu, da mu se otmem, ali nadčovječne snage ne može niko od mene zahtijevati.

S poštovanjem
Ivan Kovač.

*

S. 1. augusta 192..

Dragi prijatelju!

Vaše zadnje pismo bilo je za mene grom iz vedra neba; u mojim ušima kao da još uvijek ozvanja mukla grmljavina. Ali vidim, da ste sav izvan sebe od posljednjih događaja i osjećam onaj silni orkan, koji je lađicu Vaše duše doveo skoro na rub propasti, a ipak Vam velim: previše crno gledate! Nije tako očajno. Gore glavu, dragi prijatelju, tä zapreke su zato, da ih svladam. Ima kruha i na drugom mjestu!

S ovom istom poštom odlazi i moje pismo kapelanu u Vašem susjedstvu. On je moj prijatelj još iz mladih dana. Razjasnio sam mu Vaše neprilike, i on će se za Vas zauzeti, koliko mu je moguće. Pođite k njemu s povjerenjem, kao što ste k meni došli. To bi bilo doista žalosno, kad Vas ne bi mogli održati na visini.

Jedno me je samo zaboljelo: da i Vi kao i toliki drugi okrivljujete Crkvu za ono zlo, što su Vam ljudi nanijeli. Kud bi stigli, kad bi joj naprtili sve grijehe nevaljale njezine djece? Ta niko ne osuđuje više farizejsku pravednost i bezdušnost, nego baš Crkva. Pitate: Gdje joj je snaga? Pričat ću Vam nešto o svojoj obitelji.

Bit će upravo pola godine, što su ulicama Vašeg grada pronijeli siromaški lijes, načinjen od prostih dasaka, bez svakog ukrasa, a u tom lijesu ležala je moja sestra.

Devetnaest je godina, što nas je ostavila. Bila je sunce našeg doma. Po cio dan se smiješila, a nevinost joj sjala iz očiju. Možete li zamisliti, kako nam je težak bio rastanak, a opet je s radošću žrtvovala Spasitelju svoju mladost, ljepotu, obitelj, sreću i bogatstvo. Još danas je gledam, kako kleči u skromnom odijelu sv. Franje pred biskupom i svečanim glasom zbori: »Ja sestra... rođena... zavjetujem Bogu svemogućemu siromaštvo, poslušnost i čistoću.« Bila je to neizmjerna žrtva iz ljubavi ka Kristu. Slutite li, prijatelju, kolika je snaga vjere?

Često sam je posjećivao u samostanu, gdje je radila od zore do mraka žrtvujući se za druge. Prvih godina u kuhinjama velikih bolnica, kasnije uz bolesnike u noćnoj službi, uvijek vedra i na svaku uslugu spremna. Sav njezin redovnički život bio je nepregledni niz samoprijegora i žrtve. Mnogi su joj bolesnici sa suzama u očima zahvaljivali pri rastanku, ali svijet joj nije dao ni hvale ni priznanja. Živjela je nepoznata među siromasima i bolesnicima.

A vi pitate, prijatelju, gdje je snaga vjere? Pogledajte! Na stotine hiljada takovih sestara ima naša katolička Crkva, koje služe Kristu u Njegovim siromasima i bolesnicima u domovini kao i u tuđim zemljama. Sav rad liberalnih i inovjernih društava ne može se ni izdaleka porediti sa požrtvovnim trudom naših ženskih redova. To mora priznati prijatelj i dušmanin. Pa sada

sami odgovorite na Vaše pitanje: Gdje ostaje snaga katoličke Crkve?

Moja se sestra razboljela. Pregaranja ratnih godina i napor u službi istrošiše joj snagu te je godinama bolovala i trpjela kao junak. Jedan sat sproveden u njenoj bolesničkoj sobi dublje me se kosnuo nego stotinu najgorljivijih propovijedi. Kako sam saznao iza njene smrti, prikazala je Gospodu sve svoje patnje za jednu dušu, koja je zašla s pravog puta. Umrla je rado, s tihom molitvom na usnama ispustila je svoju čistu, veliku dušu. A ta velika duša crpila je svu svoju snagu samo iz svete vjere. Vjerujete li sada u snagu naše vjere?

Trebam li Vam još više reći? Zar bi mogla Vaša dobra stara majka izdržati onako junački ovo zemaljsko čistilište, da se nije uvijek opet ojačala snagom sv. križa, žalosne Bogorodice i sv. pričesti?

Ali dosta o tome. Međutim su se sigurno već raspršili najtamniji oblaci u Vašoj duši te vidite jasnije. I jelde, dragi prijatelju, da ne ćete nikada više, pa došlo što došlo, radi ljudstva, koje je tek slabi učenik Kristov, kriviti sv. Crkvu, koja nosi svjetli ideal Kristove ljubavi u tamu našega doba i oživljava ga u dušama mnoge svoje djece?

Najduža pisma pišem obično Vama. Zar Vam to nije dovoljno dokaza, koliko mi je stalo do Vaše duše? Učinite i Vi svoje! Napnite snagu i svladajte život. Iza kiše dolazi sunce. Tako će sigurno biti i u Vas. Srdačno pozdravlja Vas i Vašu majku

Vaš duhovnik L.

Pitanje i odgovor.

S. 11. augusta 192..

Predragi!

Ovih dana doći će Ti dijete mojih briga — Ivan Kovač — nedavno otpušteni kažnjenik. Stanuje u Orlovskoj ul. 15. Prilažem Ti bilješke o njemu i njegovim kaznama, jer hoću da si u sve upućen.

Preporučujem ga Tvojoj očinskoj brizi. On će Ti otvoriti svoje srce, a Ti ćeš, kako Te već znam, nastojati svim silama, da mu pomogneš. Nije Ti Gospod Bog uzalud dao tako dobro srce.

Poznaješ li neku Mariju Kovač? Namještena je, kako sam čuo, u gostioni »K jelenu« na uglu Krunske ulice. Je li doista pokvarena i lakomislena, kako to tvrdi njen muž Ivan Kovač? Ima već oko 20 godina, da su rastavljeni.

Hoćeš li skoro avanzirati za župnika? Čini mi se da ćeš navijeke ostati kapelanom. Pođi već jednom korak napred!

Ne zaboravi u molitvi ni mene — »uzničkog duhovnika«.

Srdačan pozdrav

Tvoj L.

*

B. 6. augusta 192...

Predragi prijatelju!

Zar i Ti, sinko Bruto? Već me sav svijet sažalno pita: ah gospodine kapelane, zar ne ćete skoro postati župnikom? Pusti me bar Ti na miru. Ja sam tako sretan u svojoj kapelanskoj koži. Sa svojim ljudima preživio sam sve patnje ratnih godina i posve se srodio; ovdje sam i svoje srce ostavio. Svi me poznaju, svi me vole i do-

čekuju kao djeca, čak i oni najogorčeniji i najbjedniji. Imam doduše dosta posla od zore do mraka, ali to nije loše, a osim toga nema ugodnijeg posla nego brinuti se za svoje bližnje.

Dolazio mi je Tvoj štićenik. Ja sam ga naravski najsrdačnije primio i ispitao mu srce i bubrege — na svoje opće zadovoljstvo. Pošao sam s njim nekom poslodavcu, koji je član karitativnog udruženja. I sutra, dok Ti primiš ovo pismo, on će već raditi punom parom u novoj službi.

Pitaš za gospođu Kovač. Ona samo pomaže u gostionici »K jelenu« a po zvanju je bolničarka. Živi kod poštenih starih ljudi, koji je drže kao vlastito dijete, ali i ona se za njih skrbi u svakom pogledu. Prije 3 godine sreo sam je prvi puta uz bolesničku postelju i moram priznati, da je na mene učinila vrlo dobar utisak. Činila mi se vrlo skromna i tiha, kao da je tišti neka pritajena bol. Stara gospođa, kod koje stanuje, uzdizala mi ju je do nebesa. Pričala je, da je iza posljednih pučkih misija došla k njima i zatražila sobu. Nikada nisu požalili, što su je primili, jer je vrlo poštena i pobožna udovica, koja im je privržena kao rođeno dijete, u svemu im pomaže, te je svako poštuje. Ja sam je češće promatrao, kada njeguje bolesnike, i uvijek je jednako skromna, mirna i uslužna. Bolesnici je obožavaju. Sada razumijem, zašto se ta žena nikada ne smije, odakle ona duboka bol u njenim očima. Njezin muž uznik! Baš sam se sjetio. Imađem tu nekoliko crtica o gospođi Kovač, koje Ti usput šaljem. Ti znaš moju staru bolest, da u slobodnim večernjim časovima (ah, kako su rijetki!), kad se ugodno smjestim u naslonjaču sa prijatnim

čuvstvom, da nemam sjednice ni u kojem društvu, da sam svoj brevir izmolio i da moja sestra u susjednoj sobi sluša radio uz pospanog kanarinca — onda Ti ja pišem ovakve male crtice iz prakse i života. Imam ih dosta. Nekoje od njih putuju u nedjeljne časopise, a nekoje će od njih drijemati u mojoj ladici do sudnjega dana. Ovo mi je pisanje ujedno i odmor i zabava. Ove crtice su istinite i prikazuju Ti Mariju Kovač, kojoj sam naravski ime promijenio u Mariju Rožić — prikazuju je, kakova u istinu jest.

U svojoj se pokori i ljubavi prema Bogu i ljudima jako ističe. Svako mora da poštuje ovu ženu, punu apostolskoga duha. Da bar imademo više žena njenoga kova u svakoj našoj župi, daleko bi bolje stalo po našu Crkvu. Čitaj pa sudi sam!

Nemoj, da se preopterećuješ u kamenolomu Gospodnjem, ali i naš vinograd ne rodi samo grožđem. Nastojmo, koliko je u našoj snazi, a sve ostalo prepustimo Gospodu i Meštru našemu, koji i nadalje upravlja lađicom svoje Crkve!

Moli se za me! Srdačan pozdrav

Tvoj L., kapelan.

Gospođa Kovač.

I.

Zaražena baraka.

U gradu je bješnela srdobolja. Pojavila se na svim krajevima najednom poput vatre podmetnute od obijesne ruke. Uzbudljive vijesti širile se gradom i strah je obuzeo sve stanovnike. Majke su drhtale nad svojom mezimčadi, jer je

podmukla bolest upravo među djecom najviše harala.

Gradska općina otvorila je u bolničkoj bašči stare vojničke barake i doskora su bile pune bolesnika. Sestre same nijesu više mogle, da posluže sve bolesnike. Dvije sestre u dječjoj baraci nijesu već 3—4 dana ni sat otpočinule; jedva se još držahu na nogama. A što su 2 sestre za dvadesetero teško bolesne djece? Valjalo je potražiti pomoći! Općina je pozvala dragovoljne bolničarke, i javila se Marija Rožić.

Slijedili su dani i tjedni neumornog rada i uzrujavanja. Sva iscrpljena i umorna vraćala bi se ona navečer kući, a opet ju je ujutro vukla čežnja k dragim mališima. Tä, oni su svi poznavali i usrdno voljeli »tetu Mariju«.

Tamo je bila mala Sonja. Blijeda i slaba ležala je u svojoj maloj posteljici i tražila upalim očima, u kojima se već zrcalila sjena smrti, dobru »tetu Mariju«. A ova je odmah razumjela nijemu molbu u sumornu pogledu, i nježnim materinskim rukama smještala bolesno čedo, pružila joj malo tople kaše, pa nešto je ipak morala jesti. No Sonja je otkrenula glavu, nije htjela. Ali Marija je znala tako lijepo moliti, da je makar i plačući prihvatila i gutala. Jadno dijete! Koliko će ti tugovati majka, kad ima samo tebe jedinu! Dobri otac pao je u ratu. Najmanje deset puta na dan dolazi k željeznoj ogradi i pita puna straha i strepnje: »Kako je mojoj Sonji? Otac će je povesti k sebi.«

Posteljica uz nju je prazna. Dakle je Ivica noćas umro. To je već drugo dijete iz iste obitelji, krasni dječačić od kojih 5 godina. »Ah samo da nam ozdravi Ivica!« uzdisali su roditelji, kad

im je umrlo prvo dijete, a eto sad im je i drugo dijete otišlo. Marija ima svoje neke posebne misli. »Ivica i bratac sad su anđelčići uz Božje prijestolje. Zašto li je Gospod presadio ta dva cvjetića u svoj nebeski vrt? Da ih sačuva od ledenog mraza grijeha? Svakako imaju roditelji dobre i vjerne zagovornike uz prijestolje Božje«.

Drugoj je djeci pošlo na bolje. Mali je Dragan ležao posve raspoložen u svome krevetiću. Jučer je pokušao pobjeći baš u času, kad je sestra bila zaposlena na drugom kraju dvorane. Ali upravo na vratima uspjelo joj je da ga još stigne. »Ama kamo to misliš, Dragane?« »Svojoj mami,« uzvratio je posve energično. Ali to je bilo ipak još preuranjeno. Odmah iza toga zateturao je i hladni mu znoj izbio na čelo. Marija ga je prihvatila, i bez otpora dao se prenijeti na postelju. Ali okladio bih se, da će danas i po drugi put pokušati da umakne.

Mališi u dnu barake već su posve veseli. Smiju već i jesti meka jaja i kuhanih krumpira. Ne može im čovjek dosta nadavati. A nije ni čudo, ta dosta su postili. Sad su već i objesni, kamenčići lete s jednog kreveta na drugi, a oči im se krijese od radosti.

Mala Anica opet hoće da piše mami i tati, ali još ne može, ručice su joj preslabe pa udari u plač. »Teta Marija« znade i tu pomoći, ona joj vodi drhtavu ručicu, a mala piše: »Dragi tata i mama! Ja sam već skoro posve ozdravila. I onda ću doći k Vama i bit ću dobra, ali morate doći po mene, jer još ne mogu sama ići. Donesite mi čokolade, ja je rado jedem. Sa Nikicom se više ne ću svađati. Ljubi Vas Vaša

kćerka Ana.«

Marija Rožić proživljuje mnogo žalosti, ali i tihe radosti uz svoje mališe. Roditelji blagoslivaju tu skromnu, junačku ženu.

II.

Ruža.

U maloj i trošnoj kućici, gdje su joj dobri ljudi ustupili sobicu, živjela je djevojka Ruža, stara i pognuta kao kakova bakica, pa još i bolesna. Sjedjela je obično u dubokom naslonjaču uz peć, na njenim koljenima drijemala mačka, a ona je mislila na prošle dane.

Malo je dobra vidjela u svom životu. Roditelji joj rano pomriješe. Gorak je bio kruh, što ga je jela. Nikada nije upoznala ono blago i toplo sunce prave ljubavi. Ah da, ljubav, svi su bili lopovi, koji su joj govorili o ljubavi. Natovariše joj samo razočaranja i grijehe. I postala je sirota skitnica, išla je od kuće do kuće trgujući i proseći. Koliko je toga čula, vidjela i proživjela! Gladovala je i zebla. Ona zna, da nije smjela popustiti i često se je svladala, ali onda je opet došao jedan, koji joj je pričao o ljubavi i davao joj novaca i na koncu je opet podlegla. Svako je iskorišćavao bijednu skitnicu. Oh kako bi joj često plakala duša u najdubljoj boli!

Davno je tome, što ne zalazi više u crkvu. Stidjela se svijeta, a i haljina nije imala. Nije svetkovala čak ni Uskrsa. Teško poput more tištila je i mučila njena krivica. »Gospodine, ne kazni me po grijesima mojim!« vapila je ona. »Zla, posve zla još nisam. Molila sam se svako jutro i večeri. O Gospode, budi milostiv meni grešnici!« I plakala je usto gorke suze kajanja i boli.

Tako je bilo svakog dana, dok bi se sumrak šuljao oskudnom odajom. Prsa joj se nadimahu, borila se za svaki dah a još uz to strah i briga. Ako najednom nestane daha i ona u toj bijedi i grijesima umre? »Pozovi svećenika!« opominjao ju je neki tajni glas, ali ga je odmah drugi nadjačao pitajući: »A što će on misliti o tebi? Za takovu grešnicu nema oproštenja.« I ostalo je pri starom.

»Stanuje li ovdje Ruža?« pitao je dolje jasni ženski glas. Ruža osluhne. Eto već i kuca. U sumraku ugleda povisoku ženu i prepozna Mariju Rožić, koja joj prijazno pruži ruku.

»Dobra veče, gospođice Ružo. Čula sam, da ste bolesni, i došla sam, da vidim, kako vam je. Ja sam Marija Rožić. Vi ste već češće bili kod mene.«

Ruža joj ponudi, da sjedne. To je lako bilo reći, ali teže učiniti, jer u kutu je doduše stajala stolica, ali u sjedalu je bila ogromna rupa. Marija sjede na rub, kao da nije ništa primijetila, i doskora se razveže prijatan razgovor. Ženske oči mnogo vide, i Marija Rožić primjeti usprkos sumraka neopisivi nered u sobi. Pod je ogrezao u blatu i nečistoći. A istom krevet! Tako šta nije Marija još nikada vidjela. I svlada je silno sažaljenje nad ovom bijednom i zapuštenom osobom.

Dolazila je svaki dan noseći hrane i okrepe bolesnoj siroti, i dok su njezine marne ruke malo po malo uređivale i čistile sobicu, da nije više bila ni slična prijašnjoj nečistoj rupi, blage i usrdne riječi topile su pomalo led, što se u dugim danima bijede i samoće naslagao na Ružino srce. »Kako da vam zahvalim za sve, što mi činite?«

pitala je tronutim glasom. »Znate, kako ćete mi najbolje zahvaliti? Evo ja sam očistila i uredila vašu odaju — očistite i vi svoju dušu i uredite račune s Gospodom Bogom. Zar ne, Ružo, da ćete se ispovjediti?«

Duboka tišina zavlada u sobi. Ružina glava spuštala se sve niže i niže. »Ne mogu,« istisnu jedva čujno.

»Jadna Ružo!« Duboka sućut s tim bijednim stvorenjem, koje je tako teško trpjelo pod teretom grijeha , drhtala je u Marijinom glasu. I Ruža se ne mogaše više svladati. Sva bol dugih, dugih godina provalila je poput silne bujice. Ona spusti glavu na Marijine ruke i zaplače, te plakaše, kao da će joj srce pući.

»Ružo, dobar je Bog. Spasitelj je i za vas umro,« tješi je Marija.

Nešto kao tračak svijetla prođe Ružinom dušom. Dobar je Bog, ta evo joj je poslao anđela. »Marijo, vjeruješ li, da će mi Bog oprostiti? Nemoj me varati!«

»Vjerujem, Ružo, i to je tako sigurno, kao što je oprostio razbojniku na križu.« — »Marijo, tebe je sam Bog poslao. Tebi vjerujem. Ti si tako dobra, ti me ne ćeš prevariti.« I razgovori se nastavljaju iz dana u dan, i jedna se duša, koja je na pragu vječnosti, sve bolje i temeljitije pripravljala na svoju veliku i posljednju ispovijed.

Jednoga dana, kada je Marija već dobro podučila i pripravila Ružu, došao je kapelan, da je ispovijedi. I dok je pred njim letio život siromašne grešnice, dušom mu se razlijevala blaga sućut i jedno pitanje veliko i teško: »Bi li ti bio bolji od ove žene, da te je život tako teško iskušao? I kad je završila, reče joj najtoplije i najsrdačnije riječi utjehe i oproštenja.

Oh Bože, kako joj je sada lako pri duši! Čitavo nebo radosti i sreće odsijeva na uvelom i smežuranom licu stare djevojke.

III.

Minka.

U jednoj zabačenoj ulici ležala je zloglasna krčma, i ljudi, koji su još išta držali do sebe i svog glasa, ne bi zalazili u nju. Na ulici pred prozorom stajala je mlada žena zureći umornim očima kroz uski prorez zastora u rasvijetljenu sobu. Bit će, da je unutri opazila svoga muža, jer se laganim korakom uputi vratima. Oklijevajući stajala je na pragu a na licu joj se crtala borba i ogromna žrtva, što ju je prinosila ulazeći među ovo raspušteno društvo. Što li će joj reći muž? U to se začuju koraci. a žena se brže bolje udalji i zamakne u tamnu ulicu.

Ali to joj nije ništa koristilo, prepoznali su je. »Minka!« ču se jasni glas za njom. Ona prepozna Mariju Rožić i zastane. Dobro je bilo, što ju je skrivala tama, barem se nije vidjelo, koliko se je stidjela.

»Dobar veče, Minko! Ti si sigurno došla po svoga muža.« Marija joj prijazno pruži ruku i oćuti pri tom, kao je Minka nervozno zadrhtala.

»Dobar veče, Marijo! Ah Bože, da me i ti još moraš vidjeti!« Po žalosnom zvuku glasa nasluti Marija, koliko Minka trpi — i nije je htjela dalje ispitivati.

Iza podulje šutnje Minka i sama poče govoriti. »Ne mogu i ne mogu! Odlučila sam da pođem po svoga muža, da ga izvedem iz te nesretne

krčme, pa da ga molim i zaklinjem, jer već čitave tjedne ni jedne noći ne dolazi kući. Ali ne mogu i ne mogu. Ovi prostaci unutri narugat će mi se, a muž će me izgrditi, možda još i otjerati a kasnije izbiti.« Sva je drhtala od uzbuđenja.

Duboka sućut obuze Marijinu dušu i ona ogrli Minku. »Hodi sa mnom, ja ću te povesti kući. Nemoj zdvajati!«

Kroz puste ulice, koje tek slabo rasvijetljivaše gdjekoja plinska svjetiljka, krenuše polagano natrag. Tihim i bolnim glasom tužila se Minka Mariji na svoju bijedu.

»Nikome se dosada nisam tužila, čak ni majci, a on postupa sa mnom kao sa životinjom. Uvijek same pogrde, ni jedne prijatne riječi, ni dobrog pogleda. A pri tom sam učinila sve, što sam mogla. Bila sam dobra s njime, a on me je odbacio. Gdje mi god može nešto na žao učiniti, sigurno ne će propustiti. Osjećam, da sam mu na teret i znadem zašto; jer ide s drugim ženama. Ja sam mu to i rekla, pa mi se je nasmijao u lice i pričao tako ogavne stvari iz svoga života, da sam začepila uši i pitala se: da li je to još uopće čovjek i moram li s njime da živim. Možeš mi vjerovati, Marijo, da više ništa ne osjećam za njega i moram se teško boriti, da me ne svlada mržnja. I kad joj već nikako ne mogu doljeti, dozovem u pomoć milosrđe pa ga nastojim ispričati time, što nije imao nikakova odgoja i da ga drugovi zavode. Htjela bih svojim trpljenjem osvojiti njegovo srce, možda će mi ga Bog ipak jednoga dana povratiti. Hoću na taj način da okajem svoj grijeh, jer i sama znaš, da sam lakomislena i grešna došla pred oltar na vjenčanje. Dolaze mi časovi, kada bih najradije, da me nema

više — a usto još i glad. Ne daje mi skoro nikakovih novaca, nego ih troši s drugim ženama, a i ja moram jesti, i to još za dvoje.«

Jadna Minka! Zato je tako slaba i izmorena. Bijeda i jad duboko joj se urezaše u lice. Marija bi je najradije uzela u naručaj i zakrilila od svega zla kao majka svoje čedo. Srdačno joj je stisnula ruku: »Minko, mogu li ti pomoći?« »Niko, osim Boga!« »Oprosti, Minko, što te pitam, a kad si zadnji put jela?«

»O podne sam skuhala nekoliko krumpira.«

»A večeras?«

»Imam još nešto kruha.«

»A sutra?«

»Nemam više ni dinara u kući.«

Marija opaža doduše, kako joj je gorko ovo priznanje, ali ipak nastavlja. »Jedno mi ne smiješ odbiti, Minko, sutra ću se ja pobrinuti za jelo. Nemoj me odbiti. Primi već radi djeteta.«

Minka joj zahvalno stisne ruku i otkrene lice, da sakrije suze, koje joj navriješe na oči.

Marija hoće da otprati Minku u njenu podkrovnicu, ali ova otklanja misleći na svoju bijednu i siromašku sobicu. A opet kako je dobro, što je Marija usprkos toga pošla s njom, jer na stepenicama izdadoše Minku sile. »Oh ta vrtoglavica!« uzdiše ona, »bit će da sam se suviše uzrujala.« — »Bit će to od gladi«, mislila Marija.

U siromašnoj i čistoj sobici klonula je Minka na stolicu, hladni ju je znoj oblio i bez svijesti pade prijateljici u naručaj.

Marija ju je držala kao dijete na svome krilu. Što će s njome? Valja je u krevet smjestiti i polagano svući odjeću onesviještenoj patnici. Što to vidi? Bože, zar je moguće? Crvene i plave mo-

drice po tijelu. Taj divljak zlostavljao je ženu, koja je pod srcem nosila njegovo dijete. I vrele suze kaplju joj na Minkine obraze. Ova otvori oči. »Što ti je, Marijo? Zašto plačeš?« »Jadna patnice!« tronuto će Marija i zagrli je kao majka. Pošto ju je spremila u postelju i malo okrijepila kruhom i vodom, jer drugoga u kući nije bilo, u Minki se opet probudi stari strah i briga. »Idi, Marijo, molim te idi! Možda će on skoro doći, pa ako te nađe, skupo ću platiti. Sva drhćem od straha.«

I Marija je pošla, ali je dolazila opet, svaki dan, kad je znala, da je Anto u poslu.

»Neka vas mlada gospođa čeka pred vratima,« rekla je bolničarka Mariji.

Vani je stajala Minka. »Da nije opet koja nova briga?« pitaše Marija. »A molim te, dođi večeras k nama, moj muž je bolestan! »šapće Minka glasom punim uzrujanja i brige.

»Pa zar ti je žao toga čovjeka?« začuđeno pita Marija ispitljivo joj gledajući u oči. »Ah nemoj tako govoriti, on se posve pomijenio. Jučer mi je pružio ruku i rekao: »Oprosti mi, draga Minko, ja uviđam da sam zlo postupao s tobom i žao mi je. Ali vjeruj mi, ako ozdravim, sve ću to popraviti.« O da znaš, kako sam plakala od veselja. Jučer je bio moj svadbeni dan. Bog je pomogao, i pakao se pretvorio u raj. Ali dođi sada i ti i pomozi, on ne smije umrijeti!«

Kako se veselila Marija s Minkom. »Vidiš, da je tvoja ljubav i strpljivost ipak konačno nagrađena uz pomoć Božju. I njega je kao i tolike druge bolest otrijeznila i privela na pravi put. Uostalom doći ću večeras, da vam pomognem.

Kako je umorna večeras Marija. Prošlu noć je probdjela uz bolesnika, samo je dva sata počivala i opet cio dan radila, ali ona je obećala Minki, zato se sili pa makar je i noge nose.

Koliko se promijenila ta mala sobica, otkada je posljednji put tu bila. Mjesto zime i bijede ispunjena je proljećem radosti i nade. Bolesnik je dosta zbunjen, dok pozdravlja Mariju. Ta ona znade sve, i on se izvinjava: »Ali, sada je opet sve u redu.« — »Tome se zbilja veselim, ali govorimo o čemu drugome«, prijazno će ona.

On nastavlja: »Da znate, kako sam vam zahvalan, što ste potpomagali moju ženu u najtežim danima. Ne znam ni sam, što je bilo sa mnom. To nesretno društvo, živio sam ko u nekom pustom snu; sasma sam podivljao. Društvo, kojemu sam pripadao, uvijek me je iznova podjarivalo, učilo me mržnji i konačno sam od same mržnje izgubio i svako ljudsko čuvstvo. Baš kao da me je sam nečastivi opsjeo. Jadna moja žena, što je sve pretrpjela!«

A Minka mu stavi ruku na usta i tako prekine sve daljnje optužbe. »Pusti to, Anto, i ja sam griješila. Sad je opet sve dobro!« A i Marija znade, da je sada sve dobro, da su se konačno našli.

I napokon dolazi ono najvažnije, Minka priznaje, da je Anto obolio od srdobolje, ali ona se boji zvati liječnika, da ga ne prevedu u zaraznu baraku, ona hoće sama da ga njeguje i liječi.

»Ali šta ti pada naum!« grdi je Marija. »Ko je još vidio takovu djetinjariju? I zar će Anto ovdje prije ozdraviti nego u velikoj zračnoj baraci, gdje ima svaku i liječničku pomoć, a i ja ću ga već njegovati, da mu ništa ne će manjkati. U

to se možeš, Minko, mirno pouzdati.« — Minka se i pouzdaje u onu mirnu, junačku ženu, i Anto prelazi u bolnicu.

Odakle li toj tihoj ženi — koja na sve strane dijeli samo dobro i ljubav, odakle joj te tužne i bolne oči?

U tvornici sukna.

B. 17. augusta 192..

Velečasni gospodine!

Da znate, kako mi je neugodno zbog onoga posljednjeg pisma, što sam Vam ga pisao. Još dok je putovalo k Vama, već sam se stidio radi njega. Opet sam se jednom iskazao u svoj svojoj bijedi i slaboći. Oprostite dobrostivo moje ispade! Baš Vi ste zadnji čovjek, pred kim sam se smio tako zaboraviti.

Danas mi se opet smješi vedro sunce, a sve to imam zahvaliti dobrom našem kapelanu. Čovjek i ne može, a da mu ne pokloni potpuno povjerenje, jer čim ga ugleda, mora ga i zavoljeti. Pošto me je mirno saslušao, poveo me je nekom tvorničaru i na toga je tako dugo navaljivao, dok me nije primio kao radnika u tvornicu sukna. Da su svi svećenici kao ovaj kapelan, sigurno se nikad ne bi čula pogrdna riječ o »popovima«. Ali nažalost nijesu svi takovi ili to barem ne pokazuju, već se više tuđe od svijeta. Ne posjećuju tako marno svoje stado. Bit će tome kriva i nestašica svećenika, pa su pojedinci opterećeni poslom, kako ste nam i Vi u propovijedi rekli. Ali je ipak žalosno, što svećenici tako malo zalaze u kršćanske kuće, pa i ne poznaju svojih župljana.

Ovdje mi se u tvornici posve dobro sviđa, a i posao nije težak. Još se nisam pravo ni ugrijao na svome odjeljenju, već je došao neki povjerenik, da me predobije za socijalističku stranku. Bio je silno razočaran, kad sam mu izjavio, da za me dolaze u obzir samo kršćanske stranke. To mu se sigurno već davno nije desilo. Sve mi je dokazivao, da oni imadu čisto gospodarske ciljeve, a vjera im je privatna stvar. Ali to neka drugome priča, ja sam posve protivno čitao u njihovim listovima. Ostao sam dakle pri svom, da stupam ili u kršćansku organizaciju ili uopće nikamo. Vi znate, da sam uvijek bio radikalan i nikako ne mogu podnijeti polovičnost. Stidio bih se sama sebe, kad bih s jednom nogom stajao u ovom, a s drugom u protivnom taboru. Sad Vi vjerovali ili ne, ali povjerenika naše kršćanske stranke morao sam istom sam da tražim i zamolim da me primi u društvo. Kako to, da su protivnici tako nasrtljivi i hitri a naši vjernici nehajni i tako spori strašljivci? Na mojem odjeljenju barem su »kršćani« kukavice. Jučer na primjer silno sam se ljutio. Katolički poslovođa pozvao je jednog šegrta i naredio, da mu donese $^1/_4$ kg. kobasice. A kad je ovaj primjetio, da je danas petak, naredio je glasno: »Onda mi dvije četvrtine donesi.« Svi su se naravski smijali, a u meni je uzavrilo, pa sam na glas rekao: »Sramota!« Svi su me na to začuđeno i sažalno pogledali, a neki mi i dobacivali kojekake doskočice, da bi se dodvorili poslovođi... Tako dakle imam već jednog neprijatelja. No nije mi stalo, neka samo počne sa mnom, ja ću ga smrviti. Međutim naš upravitelj je prava opreka tome bezvjerniku, on Vam je pravi koreniti katolik. Samo šteta što nam tako rijetko dolazi, jer ima i na drugim odjeljenjima dosta posla. Svakako se u

njegovoj prisutnosti ni jedan od tih mudraca ne usuđuje otvoriti svoja neoprana usta.

Što je Crkva učinila u prošlosti?« pitaju me često moji drugovi i odgovaraju sa dubokim uvjerenjem isprsivši se preda mnom: »Ništa, baš ništa!« Ja bi im tako rado onako pošteno odgovorio, ali nažalost, moram priznati, da sam u to slabo upućen. Palo mi je u oči, da često govore o posrnulim svećenicima i točno ih sve znaju, koji su posljednih godina u čemu pogriješili. I refrain obično glasi: »Takovi su svi popovi.« — Ja sam ih branio, koliko sam znao, spominjući, kako je već između 12 apostola bio jedan Juda, pa nije onda ni čudo, da se danas među tolikim hiljadama katoličkih svećenika nađe i pogdjekoji Juda. Bog zna, zašto je mnogi od njih i postao svećenikom. Ljudi mogu svaku svetinju izopačiti. Svakako su današnji svećenici u boljem razjmjeru nego apostoli, jer deset procenata izdajica nema među njima. Ali pitam ja njih, da li su svi ti njihovi strogi moralisti i suci, pa urednici njihovih novina tako savršeni sveci?

Već su mi prišili nadimak »velečasni«, ali to me ni najmanje ne dira. Mali šegrt na našem odjeljenju je jedini, koji mi odobrava i pristaje uz mene; zar to nije strašno žalosno?

A sada o najvažnijem. Prošle nedjelje vidio sam u crkvi svoju ženu. Nisam se više mogao moliti, sve sam morao gledati k njoj, kako se sva zadubila u molitvu. »Farizejko!« pomislio sam na čas, i stari se jal opet budio u meni. Ali dok sam je motrio, bivali mi je sve jasnije, da žena, koja ovako moli, ne može više biti zla. I nehotice mi sunula misao: moguće moli se za te? i nestalo je svakog jala. I dok sam je tako promatrao, obuzela me sućut, pogotovu kad sam opazio, da se je već dosta primjetno postarila. Bog zna, koliko je trpjela, možda još i više od mene. »Ti si glavni krivac svemu,« dobacivala mi je savjest. Trebao si joj sve reći o svojoj prošlosti. Nisi smio tajiti, da si već bio tamnici. Nije ni čudo, kad nije hljela više za tebe da znade, pa ju je drugi premamio. Ti si svemu kriv.

Istina je, Velečasni, da sam kriv i da sam se podlo ponio prema svojoj ženi. Na koncu Mise izgubio sam se iz crkve, nisam se usudio pogledati svojoj ženi u oči.

Šta ću sada? Molim Vas savjetujte mi. Tako sitan kao danas nisam još nikad bio. I majka opaža, da se nešto neobično sa mnom zbiva, pa me katkada tako čudnovato gleda sa strane, ali ništa ne govori i mnogo se moli.

Kad ću Vam već jednom prestati dodijavati sa svojim brigama? Ali ja znadem, da ćete mi rado pomoći savjetom.

Usrdno Vam zahvaljuje odani

Ivan Kovač.

*

S. 24. augusta 192..

Dragi prijatelju!

Dosta mi je teško savjetovati Vas glede Vaše žene, jer Vaš cilj mora biti da zajednički izgradite novu sreću — i mislim, da ćete još neko vrijeme morati pričekati. Ne valja se prenagliti. Uostalom dobro Vam je zasada kod Vaše majke. Niste se prevarili, Vaša je žena skroz naskroz poštena žena. Pročitajte crtice g. kapelana. Marija Rožić, koja se tu spominje, Vaša je žena. Uvjeren sam, da s Vaše strane ne će biti više nikakvih zapreka pomirenju, pošto ste pročitali ove

crtice, ali Vaša žena mogla bi se s pravom oprijeti, jer ona još ne poznaje današnje nazore svoga muža. I strah pred uznikom (izvinite, što to spominjem) još je prevelik u njoj. Čak i oni najplemenitiji ljudi zgražaju se pred samim imenom kaznione i to valja najprije odstraniti. Ja sam uvjeren, da ću i Vašu ženu predobiti, samo strpljenja! I još nešto: morate se sada mnogo moliti, jer Gospod treba da učini čudo svoje milosti.

Drago mi je donekle, što ste zapali u protivničko društvo. Tako barem ne ćete omlitaviti, borba će Vam osvježiti i ojačati dušu.

To je zbilja karakteristično, da protivnici bacaju uvijek samo pogled na trulo voće u našem voćnjaku, na zle svećenike, biskupe i Pape. Čini mi se, da na taj način žele prikriti vlastite grijehe. Ta niko ne osuđuje oštrije grijehe svojih službenika negoli Crkva sama. Ali o tome se očito šuti. Nijednom se riječju ne spominje onih 81 svetih Papa, ne spominju se toliki plemeniti biskupi i požrtvovni svećenici iz crkvene povijesti, niti župnici, koji se žrtvuju iz dana u dan u crkvi, školi, društvima, uz bolesničke postelje, od zore do mraka bez obzira na 8-satni dnevni rad. Samo se upire pogled u jednog ili drugog palog svećenika i đavolskom radošću tovare se onda njegovi grijesi c i j e l o m svećeničkom staležu, dodavajući naravno i laži. Na taj način ubija se svećenički ugled u dušama mnogih ljudi.

Ovaj način borbe nije ništa novo, star je već oko 2.000 godina. Uvijek se samo gleda na one ljudske nedostatke, kojih će uvijek biti i u Crkvi, jer nijesu ni to anđeli, koji vrše Božje službe, nego slabi ljudi sa slaboćama i strastima ljudskim. — Samo o tome čisto ljudskom u Crkvi se govori, a

ne o onom uzvišenom i božanskom, koje je vodi pobjedonosno kroz tolika stoljeća. Je li to pošteno?

Od srca Vam hvala, dragi prijatelju, što tako odvažno branite svetu vjeru. Bog Vas blagoslovio za to.

Srdačan pozdrav i Vašoj majci

Vaš duhovnik L.

P. S. Pregledavajući ponovno Vaše pismo, baš sam opazio još jedno pitanje. Drago mi je, da Vam na to moram nešto opširnije odgovoriti, tako ću barem imati odmah građu za svoje slijedeće predavanje.

Što je Crkva stvorila? Ukratko rečeno, Crkva nam je donijela kulturu. Mnogi danas imaju smisla samo za najniži stepen kulture, za njenu gospodarsku stranu. Pa i ovi bi morali najdublje poštivati djelovanje Crkve. Jer zamislite pojedine države oko 50 godina iza Krista, kad je većina naroda još bila poganska. Zemlja neobrađena, svuda močvare i neprohodne prašume. A kako je oko 1.400 godine, kada je Crkva dominirala na svakom položaju? Mjesto močvara i prašume, plodne oranice i livade izmjenjuju se sa vinogradima, između njih se izdižu ponosni gradovi sa bogatom trgovinom, krasnim crkvama i zgradama. U većim gradovima podižu se gimnazije i sveučilišta, na kojima hiljade njih ubire svake godine bogato znanje. A radnici onoga vijeka?

Ono, što je danas ideal radnika i za čim oni teže u ogorčenoj borbi protiv buržoazije, to je tada (prije 500 godina) u takozvanom »mračnom srednjem vijeku« bila stvarnost. Prije 500 godina radnici su u kraćem radnom vremenu manje naporno radili i uz bolju nagradu nego dandanas. To nam potvrđuje Kaucki, nesumnjivi svjedok,

koga jednako priznaju socijalisti i komunisti. On to potvrđuje u svom znanstvenom djelu »Radništvo danas i prije 500 godina«. A Crkva je ona, koja je stvorila svu tu visoku gospodarsku kulturu svojom naukom, da je čovjek po svojim duševnim sposobnostima pozvan od Boga da zavlada zemljom, i Crkva je slala svoje redovnike kao pionire kulturnog rada.

Zašto Crkva danas nije više toliko snažna? Jer joj je takozvana reformacija po Luteru i ostalima oduzela znatni dio upliva i nesretni nacionalizam ograničio joj polje rada. Jer su moderni kapitalisti pošli svojim vlastitim putem, ne obzirući se na njene zakone i zahtjeve. Napokon još zato, što je socijalizam otrgnuo veliki dio radništva od upliva Crkve. Kada bi svi radnici i poslodavci živjeli po propisima Crkve, skoro bi se opet povratilo ono zlatno doba, za kojim toliko kukamo.

Što je Crkva stvorila? Ona je zaštitila pravdu pred surovom silom. Dokaza za to imamo i u dadašnje doba. U Meksiku krvavo progoni katolike bezbožna tamošnja vlada, a Crkva žrtvuje na stotine svoje djece, da sačuva slobodu bogoslužja, molitve, kršćanskoga odgoja, ukratko slobodu savjesti i ličnosti i da čovječanstvo ne padne pod vlast one surove državne sile. Ova je borba važnija i od najvećih gospodarsko-kulturnih djela.

Crkva je donijela čovječanstvu prosvjetu i naobrazbu. U doba, kada još nijedna država nije ni pomišljala na to, osnivala je ona škole, gimnazije i sveučilišta.

Bila je zaštitnica umjetnosti. Ona je dovela narode na sunčanu visinu prosvjete, a u zahvalu otimaju joj danas škole uz najpodlije klevete — objeđujući je štaviše — da zaglupljuje svijet.

Crkva je bila ona duhovna moć, koja je milijone i milijone izdizala iz materijalnih briga svagdašnjice k višim, vječnim idealima. Ona je okrunila svu kulturu davši joj jasni odgovor na nesigurna pitanja: »Odakle i kamo ide čovjek i njegova kultura?« Ona je odgajala dobre i milosrdne ljude. Njezina povijest kroz dvije hiljade godina povijest je duševnog poleta i čovječanskog milosrđa.

Mnogi misle, da je Crkva postala suvišna u današnjem vijeku moderne kulture aeroplana i radija. Ali ja sam duboko uvjeren, ugasi li se svjetlo Crkve, da će i narodi padati sa svoje visine polagano ali sigurno u dubinu i tamu mržnje i opačina.

Što je Crkva učinila? Morao bih napisati najveću i najljepšu knjigu, koja je ikada izašla, kad bih htio dostojno opisati zasluge i slavu svoje majke Crkve. A Vama velim, dragi prijatelju: »Budite ponosni radi svoje Crkve!«

Usred borbe.

B. 12. septembra 192..

Velečasni gospodine!

Sada je svršetak kud i kamo gori od početka. Ta zar je moguće, da je Marija Rožić, o kojoj govore ona tri članka, što ste mi ih poslali, doista moja žena? Ta onda bi ona bila zapravo svetica! I kud bih smio je stari grešnik samo i zaželjeti, da mi se opet povrati. Takove se stvari dešavaju samo u pričama i bajkama. Tamo se prosjaci žene s lijepim i dobrim kraljevnama, ali u životu se to

ne dešava. A ja luda sumnjičio sam ovu ženu, okrivljavao je za sve zlo, što me snašlo, pogrđivao je i proklinjao. Sada je odmakla od mene u nedoglednu daljinu, a misli moje opet kruže dan i noć oko nje. Njezina bi me blizina za uvijek spasila. Okružio bih je ljubavlju i skrbi, na rukama nosio i do konca života nastojao popraviti ono, što je radi mene trpjela. Ali sada je prekasno!

Još ću malo da Vam opišem naš život u radioni, jer znam, da Vas to zanima, a i mene će donekle rastresti od mojih crnih misli. Kod nas je još uvijek napeto stanje, iz dana u dan vodi se borba za i protiv vjere. Situacija se za mene u toliko poboljšala, što su nekoji bolji katolici prešli na moju stranu. Osobito me razveseljuje naš mali šegrt sa svojim zgodnim dosjetkama i odgovorima. Kad mu je jedan od starijih primjetio: »Čekaj samo, ti Benjamine, dok jednom ostariš kao ja, ne ćeš više ići u crkvu«, — a on mu gordo odgovori: »Ne ćeš bome toliko ostariti, da to doživiš.« Sviđa mi se njegova odrešitost i potpomažem ga, gdjegod mogu.

Ne treba baš osobite mudrosti, da čovjek začepi usta tim liberalcima u našoj radionici. Oni su doduše nešto čuli, ali nikada ne znaju točno, u čemu je stvar. Pojedinci se ne usuđuju više da me napadnu, ali su zato tim smjeliji, kad su u većini. Pravi su preživači, uvijek opet ponavljaju stare i otrcane fraze kao na pr. »Nauka nas čini slobodnima«. Kad sam ih pitao, uz kojeg učenjaka pristaju, spomenuo mi je jedan Ničea. Morao sam se glasno nasmijati. Radnik i Niče! Pitao sam ga: »Jesi li bar čitao Ničea?« On odgovori da jest. Onda bi bar morao znati, da Niče piše: »Evropskim radnicima je i suviše dobro, svaka

kultura uključuje u sebi i ropstvo.« A na drugom mjestu opet: »Život je vrelo radosti — ali ako i svjetina iz njega pije, onda su svi izvori otrovani.« Na to mi nije znao ništa odgovoriti. Drugi mi je opet spomenuo Hekla, na što sam mu rekao: »No onda si lijepo nasjeo varalici, jer se je Heklu dokazalo, da je čak krivotvorio slike, samo da potvrdi svoju nauku o čovjekovu porijeklu od majmuna. Pustite me samo na miru s tim svojim učenjacima! Čudno mi je samo, da uvijek pristajete uz takove protuhe, koji niječu Boga i dušu. Po svoj prilici vam se njihova mudrost bolje sviđa samo zato, jer se ugodnije živi na svijetu, ako se ukloni pomisao na vječnog Suca, kome iza smrti valja polagati račun za svoja djela. Odatle i vaša tvrdnja, da vam se nemaju popovi miješati u vaš postupak sa ženama. I nastavljajte svoje bestidne govore bez obzira na mladež, koja vas sluša. Da imate samo još mrve obraza, vidjeli biste, kako se je mali jutros sve uklanjao, jer vas se stidio. Međutim vi nemate mira, dok i on ne bude isto tako pokvaren kao i vi!« Ali čovjek može i jezik da otrca govoreći im, konac svega ipak je samo prostački smijeh. Neki se ljudi nikad ne opamećuju, ali ih ima, za koje se nadam, da ću ih s vremenom predobiti. Bila bi prijeka potreba, da se za svaku tvornicu i radionu izobrazi posebno nekoliko ljudi, koji bi znali odgovoriti na protivničke napadaje i koji bi imali dovoljno odvažnosti, da se zalažu za našu stvar. Svakako ne žalim, što sam bio 3 godine u Vašoj školi i slušao Vaše pouke. Svako veče čitam brošure, što sam ih nabavio u ovdašnjem crkvenom društvu. Našao sam tu mnoge izvrsne protudokaze za razne prigovore naših protivnika a to me je vrlo veselilo.

Pada mi u oči kod tih bezvjerskih fanatičara, da su tvrdo uvjereni o skorašnjoj propasti Crkve. I premda ih pobijam Kristovim riječima: »Ni vrata paklena ne će je nadvladati«, moram priznati, da me često u crkvi obuzme neki strah, kad se sjetim mlakosti i nehaja u našim redovima a nasrtljive agilnosti u protivničkom taboru. Borba se međutim nastavlja i pomalo ipak osvajam teren, jer većina naših radnika samo je nahuckana i bez svakog nutarnjeg uvjerenja klipše za gomilom.

Inače se posve dobro slažem sa svojim kolegama, gdjekada im mogu iskazati i po koju uslugu. Dolaze mi i protivnici, kada imaju što pisati, a ja im od srca rado pomažem, jer sam opazio, da čovjek i najmanjim dobrim djelom stiče više prijatelja nego svim onim prepirkama.

Kod kuće je sve po starom. Majka je usprkos svojih godina uvijek zaposlena. Baš mi je ovih dana palo u oči, kako je stara oronula. Pomažem joj, koliko mogu. Kad samo ne bih morao uvijek misliti na svoju ženu. Ne mogu ipak posve ugušiti nadu, da ću je opet predobiti, — to bi bilo i suviše sreće za mene bijednika. Ne zaboravite me molim Vas u molitvi.

Srdačan pozdrav i od moje majke Vaš zahvalni

Ivan Kovač.

*

S. 19. septembra 192..

Dragi prijatelju!

Srdačna hvala na listu. Kako je Bog sve to divno udesio! Prije nekoliko mjeseci još potišteni kažnjenik, a danas apostol u radničkom ruhu. Nemojte se mojoj hvali protiviti. Ja Vas duboko poštujem i uvjeren sam, da će Vam Gospod Bog prije ili kasnije skinuti i tešku brigu glede Vaše

žene. Samo strpljenja i opet strpljenja i puno molitve, a onda što mislite, zar ne bi bilo zgodno, da opet jednom pristupite sv. sakramentima? Krist Vas čeka!

Nesamo radnici, kako Vi pišete, nego i ostalo moderno društvo, u koliko se je udaljilo od vjere, učinilo je znanost svojim polubogom. I ljudi su uvjereni, da će ih ona spasiti, pokriti bezdan i povesti na svijetle vrhunce sreće i radosti. Nije mi ni na kraj pameti da smanjujem uspjehe znanosti, osobito na praktičnom polju. Ali čovjek mora biti vrlo oprezan uzimajući je za voditeljicu na putu k istini i dobru, jer i ona je samo plod ljudskoga duha, koji podvrgnut slaboćama vrlo lako podliježe strastima i varkama. Ali mi moramo imati sigurnosti glede najvažnijih pitanja, i odgovor na njih mora nam dati autoritet, koji ne može prevariti, a to je jedino Bog, koji kako i sam veli, »ostaje uz Crkvu sve dane do konca svijeta«, te nas On sam poučava i vodi po njoj, koju apostol naziva »temeljem i stupom istine«. Samo njezina vrhovna glava, kojoj je osigurana Božja milost, ima da odlučuje u najvažnijim pitanjima, a ne kratkovidni čovjek u naučenjačkom plaštu.

Kome da uspije razoriti našu Crkvu? Ta sam Bog vodi i upravlja lađicom svoje Crkve. Oni, koji govore, da će je skoro nestati, ne poznaju njezinu povijest. Koliki su je već napadali! Sjetite se samo prvih 300 godina. Brutalna državna vlast nastojala ju je razoriti tamnicom i progonstvom i ponavljala je to tokom vijekova i te kako često. 171 Papa bio je prognan i umoren. I danas se nastavlja po starom receptu u Sovjetskoj Rusiji i Meksiku. Vjeronauk i nošenje kršć. znakova kažnjava se teškom tamnicom. Ali bez uspjeha.

I svaki će progonitelj Crkve poput Julijana odmetnika morati priznati na koncu života »Galilejče, Ti si pobjedio!«

Sva državna progonstva potpomagala je uvijek kriva znanost, napadajući Crkvu prostim klevetama, naduvena u plaštu modernog prosvjećivanja! Njezin kolovođa Voltaire veli: »Lažite kao đavli, i opet vam velim, prijatelji, lažite! I ako vam ne budu vjerovali sve, ipak će bar nešto od svega ostati u duši.« Prije ili kasnije zamuknut će svi ti vikači pod ledenim dahom smrti, a Crkva živi dalje nepobjediva i snažna.

Premda je dosta nevjerojatno, ipak je istina, da su baš vjernici svojim slaboćama i grijesima pružali vazda najbolje oružje lažnoj znanosti i državnoj vlasti. A to je donekle i najbolji dokaz za nepobjedivost Crkve, jer joj niti njezini loši pastiri i djeca nijesu mogla naškoditi. I prateći crkvenu povijest divno možemo to da opažamo, kako se uvijek iz njene sredine izdvajao sam po sebi sav otrov i sve, što nije valjalo. Često se u jednoj generaciji obnovila Crkva od glave do posljednjeg uda. I s pravom ste rekli svojim protivnicima: »Ni vrata paklena ne će je nadvladati,« pa niti moderna nevjera. Ta i kako bi slabi ljudi nadvladali silnoga Boga, koji se bori sa svojom Crkvom. Nemajte brige za njezinu budućnost!

Borite se i dalje! Jer borbe mora biti i bili bismo kukavice, kad se ne bismo zalagali za svoju Crkvu. Ali još više od borbe vrijedi ljubav — i zato mi je drago, što svuda prosipate toliko ljubavi i čvrsto vjerujem, da će se sve dobro svršiti, jer Bog je kud i kamo velikodušniji od čovjeka!

Srdačan pozdrav Vam i dobroj majci

Vaš duhovnik L.

Pitanje savjesti.

B. 22. septembra 192..

Predragi!

Moraš mi pomoći! Baš je bila kod mene gđa Kovač. Bože! što ima sirotih žena na svijetu i koliko je jada ta bijednica proživjela kroz te duge godine! Zbilja je najveće zlo na svijetu krivica. Ona uobražava sebi, da je jedina kriva propasti svoga muža, jer da mu je održala vjernost, sve bi danas drugačije bilo. Možda ima i pravo, ali bez sumnje i Tvoj Ivan Kovač nosi velik dio krivice. Povratak njenog muža obnovio je opet sve te stare rane. Plakala je preda mnom neprekidno.

Izgleda, da Bog kod mnogih ljudi pripušta grijeh, da bi se kasnije što više digli. Divio sam se velikoj duši ove skromne žene iz puka. Ona se zavjetovala u teškim časovima duševne borbe, da će popraviti krivicu, koju je nanijela svom mužu. Ali na koji će se način saviti Kovačeva tvrda šija? Po njegovu prezirnu pogledu kod prvog susreta zaključuje ona, da on ne će više ništa o njoj da znade. Izgleda, da se je sav zario u neko ogorčenje i mržnju. Imade doduše slučajeva, da se i najžešća mržnja preokrene u goruću ljubav, osobito kod onih, koji su se negda vrlo voljeli. Ali hoću li uspjeti, da ih opet u ljubavi sjedinim? Ja Ti baš nikako nisam za provodadžije. Ali, toj sirotnoj dobroj ženi valja svakako pomoći! Šta misliš, može li se Ivanu Kovaču, pošto je svladao svoj bijes, mirne duše prepustiti žena i to takova žena, kao što je gđa Kovač danas? Razgovarajući se s njime vidio sam, da on ima dobru volju, a i njegov poslovođa se čisto ponosi s njime. Kad sam to pripovijedao gđi Kovač,

nestalo je svega straha iz njena pogleda. A nije bome ni čudo, ako se boji povjeriti svoj život čovjeku, koji je godinama sjedio za željeznim rešetkama. Mogu li bez brige obnoviti stare veze između ovo dvoje ljudi? I može li se čovjek sada posve osloniti na Ivana Kovača? Tebi prepuštam odgovornost. Imamo dosta nesretnih žena!

Želim Ti svako dobro. Tvoj kapelan S.

*

S. 24. septembra 192..

Predragi!

To je zbilja pitanje savjesti, na koje tražiš odgovor glede Ivana Kovača. A sada da ja Tebe pitam: Može li se čovjek na Tebe sasma osloniti? Nijedan čovjek, pa niti mi svećenici nismo posve sigurni, da ne ćemo jednog dana posrnuti. »To znadem i sam,« promrmljat ćeš čitajući moje retke. Pa zato nemoj ni od mene tražiti, da Ivana Kovača proglasim svecem. Ali to Ti mogu mirne duše reći, da on već mjesecima dokazuje i ističe svoju dobru volju. Njegova narav ne poznaje polovičnosti, a duša mu je velika kao i u njegove žene. — Naravno, da na njemu ima još dosta tamničke prašine, ali koliko ja mogu prosuditi, on će ustrajati, i to još mnogo stalnije, ako nađe oslona u svojoj dobroj ženi, za koju su već širom otvorena vrata njegova srca.

Evo Ti prilažem zadnja njegova pisma, što mi ih je pisao, čitaj, pa i sam sudi! A način, kako ćeš ih pomiriti, prepuštam bez brige Tvome duhovničkom iskustvu.

Kad ću Te opet jednom vidjeti u svojoj kaznioni?

Uz srdačan pozdrav Tvoj L.

Spašen.

B. 14. oktobra 192..

Velečasni gospodine!

Dobro sam shvatio Vašu ljubeznu opomenu, da pristupim sv. Sakramentima. Dugo sam se borio sa sobom, dok sam se konačno odlučio. Davno je tome, otkad sam zadnji puta pristupio Stolu Gospodnjem, i koliko sam puta u tim dugim godinama oćutio pravi duševni glad za svojim Bogom. No nikako se nisam mogao odlučiti, da pođem na ispovijed, prevelika mi se činila krivda, a još veća sramota sve to priznati. Svake sam večeri doduše pobudio pokajanje i molio Majku Božju za milost sretne smrti. Ali više nisam mogao. Odbijalo me i to, što sam opazio pogdjekoju ništariju, koja je danas pogrđivala crkvu i njene svetinje, a sutradan je klečala kod pričesnog Stola.

Da znate, kako sam Vam zahvalan, što me niste prezreli stoga, što nisam pristupio sv. sakramentima, nego ste mi ipak poklonili svoje povjerenje.

Danas Vam mogu s radošću javiti, da sam jučer uredio svoje račune s Bogom. Milost Božja a nesumnjivo i Vaša molitva mnogo su tome doprinijeli. Težak je bio put k ispovjedaonici, ta nosio sam teret cijeloga života. Ni duše nije bilo onoga tihog popodneva u franjevačkoj crkvici. Čitao sam imena na ispovjedaonicama i došavši do imena »otac Franjo« odlučih: ovoga ili ni jednoga, jer ko nosi ime dragog asiškog sveca, mora biti dobar čovjek — i taj će me razumjeti. Odvažno pritisnuh na zvonce i pričekah. Doskora se pojavila visoka i časna pojava sijedog oca Franje te me prijaznom kretnjom ruke pozva, da

stupim u ispovjedaonicu. Nisam se dugo skanjivao, nego kratko i jasno očitovao golu istinu. Bit će da je opazio, kako iskreno mislim, te me je sokolio i pomagao sa nekoliko ljubeznih riječi. Iza nekoliko srdačnih opomena primio sam Božje odrešenje iz svećeničkih usta. Kad mi je ispovjednik rekao: »Otpušteni su ti grijesi, idi i ne griješi više«, zaplakao sam ja — tvrdi i okorjeli čovjek — kao dijete od radosti i sreće. Volio bih ne znam šta pretrpjeti, nego se u onaj glib opet povratiti.

Jutros sam bio na sv. pričesti. To je bio nesumnjivo najljepši čas moga života i vjerujem, da me je Spasitelj obasuo milostima. Predao sam Mu svoju budućnost i molio: »Gospode ako hoćeš, daj mi, da opet nađem svoju ženu!« I tvrdo vjerujem, da će mi Bog pomoći.

O svojoj ženi čuo sam dosada samo dobro. U tvornici su me pitali, da li je gđa Kovač, koja njeguje staru gospođu u gostionici »K jelenu«, moja sestra ili šogorica. I taj isti drug, koji me je pitao, pričao je usput, kako joj je navijeke zahvalan, jer je tako požrtvovno njegovala njegovo dijete. Takovo sam srodstvo dakako zanijekao. Ja mislim, da nikako niti ne sluti da mi je žena. Da mi je samo jedamput s njome govoriti! Ali ne usuđujem se nikako, premda inače baš nisam kukavica, čisto se ljutim na sebe samoga.

U tvornici je nastao mir iza oluje. Huškači se više ne usuđuju otvoreno napadati, jer su sada u manjini, a ako se kadikad jave, pošteno im se odgovori. Sada imamo na svakom odjeljenju po nekoliko katoličkih boraca, i naša se zastava vije pobjedonosno i smjelo.

U našoj se ulici svašta dešava. Na svakom kraju stoji po koja gostiona, gdje se pleše i zabavlja. Kad sam se prošloga petka vraćao kući, našao sam ženu našeg radnika Belovića, gdje sjedi sva očajna i plačući na stepenicama; uz nju njeno troje djece. Njezin muž — pijanica, bacio ih je naprosto van na vrata. Tako je već više puta učinio. Moja majka ih je primila za tu noć i prepustila im moju sobu, a ja sam kao negda za mladih dana pošao gore na tavan da spavam. U jutro sam dočekao toga divnog supruga i na putu u tvornicu poštenu mu otkresao svoje mišljenje o njemu. Pričao sam mu o svojoj žalosnoj mladosti i pitao ga, da li i on želi svojoj djeci prirediti takav pakao. Bio je jako postiđen i bacao svu krivnju na nesretni alkohol. Ja ću se svakako zauzeti za njega. Svako veče, a osobito subotom, nastojim, da on sa mnom pođe kući, a ako neće milom, bome mora i silom.

Koješta mi se toga vrti po glavi. Možda bih mnogo toga popravio, kad bi pomogao njemu i još nekojim obiteljima u našoj ulici. Ali kako bi bilo, kad bi se osnovala katolička protualkoholna organizacija u ovom glibu velegrada? Posla bi bilo na pretek. Zar da mi katolici zaostanemo za kojekakvim liberalnim udruženjima?

Majka se rastapa od sreće, što sam nakon toliko vremena opet jednom pristupio svetim sakramentima. Oh moja dobra majčica! Sada nam je kao u raju. Samo da nam nije vazda pred očima bol moje žene.

Sad sam Vam opet jednom položio račun o svemu.

Drago mi je, da Vam mogu jednom javiti i nešto dobra, a ne uvijek samo žalosne stvari.

Srdačni pozdrav i od moje majke Vaš odani

Ivan Kovač.

S. 20. oktobra 192..

Dragi prijatelju!

Ne možete ni naslutiti, koliko me je obradovalo Vaše posljednje pismo. Sada znam, da ste zaklonjeni na srcu naše dobre Majke Crkve.

Dragi prijatelju, mi govorimo tako često o svetoj Crkvi, a mislimo pri tom na Papu, biskupe, svećenike i vjernike, vidimo samo vanjski dio te organizacije. A opet je Crkva mnogo više, ona je nešta tajanstvena i duboka, ona je jedno sa svojom glavom Kristom, koji je oživljava božanskim životom. I Vi spadate sada k ovom živom tijelu Kristovu, niste više mrtvo, nego živo udo njezino. I kroz Vašu dušu struji sada vrutak Kristove milosti, Vi ste u Njemu a On u Vama. Niste više prosjak, nego kraljevsko dijete, Božje dijete. Sada ćete shvatiti, zašto se tako radujem, što ste od smrti grijeha uskrsli na novi život.

Sa poštovanjem i bratskom ljubavlju Vas pozdravljam. Sada je nestalo svakog straha iz moje duše za Vašu budućnost.

Vaše srce će Vas sada sigurno još više nukati, da radite za ostvarenje Kristova Kraljevstva. Nažalost su to vjernici do danas i suviše prepuštali samim svećenicima i biskupima, a to nije bilo pravo, jer sav kršćanski puk združen po Kristu »kraljevski je rod« i »sveti puk« po riječima apostola Petra, i prema tome pozvani su svi, da sveto žive i apostolski djeluju. Svaki treba, da na svom položaju postane apostol i borac riječju i djelom. Prionite još više nego dosada uz katoličku akciju! Ja znadem, u Vašoj duši tinja sveti žar. Neka se razbukti sada u gorući plamen. Obećajte Bogu nešto veliko, ako Vam povrati obiteljsku sreću, obećajte mu, da ćete Vi i Vaša žena postati apo-

stolima njegovim. A ja sam Vam već rekao jednom Božja velikodušnost nadilazi svako naše poimanje.

Bog s Vama! Srdačan pozdrav i Vašoj majci

Vaš duhovnik L.

Oluja i sunce.

Samotnim poljskim puteljkom prolazi Ivan Kovač. Oluja bijesni, vjetar zavija, a oblaci tamni i tmasti spuštaju se sve niže i niže. Ali što je njemu do vihora oluje i oblaka, daleko veća oluja bjesni u njegovoj duši.

Imao je mali nesporazum i prepirku s jednim majstorom i ovaj mu je glasno dobacio pred svima: »Uzniče!« Njemu je riječ zapela u grlu, a stotine zlobnih očiju zurilo je u njega i kao da mu je dovikivalo: »Uzniče!« Tako se bar njemu činilo. U prvom bijesu podigao je stisnutu šaku, ali mu opet nemoćno klonuše ruke uz tijelo. Mehanično, kao pijan, doteturao je poslovođi i slomljenim glasom rekao: »Majstor me je nazvao uznikom, dajte mi molim vas moje isprave!« Ali upravitelj nije htio ni čuti. »Pođite sada kući, ja ću vas ispričati bolešću,« rekao je on, »i dođite sutra ujutro. Ne ću da izgubim svoju najbolju i najvredniju silu. Ja ću se već pobrinuti za to, da tu riječ nikada više ne čujete.« Ali Ivan Kovač nije pošao kući. Lutao je okolo po buri i oluji, dok su mu se u duši rušile sve one utvrde, što ih je teškom mukom podigao, i potoci boli i gorčine prelili se dušom.

Zašao je u šumu — tu je bilo mirnije; prolazio je crveno smeđim sagom uvela lišća. Kroz golo granje upadoše prve teške kapi a onda sve jače i jače; doskora je lijevala kiša. On se požuri na

cestu i dalje prema kamenolomu, da se zakloni od nevremena.

Ali što je to? Nekoliko koraka pred njim pod krovom kantine stoji žensko biće. Ta to je njegova žena. Kiša pljušti, a ona stoji kao salivena. I ona ga je prepoznala, zuri u njega bez riječi, tek iza nekog vremena pruža mu drhtavu ruku i veli: »Dođi«. Na to se Ivan tek osmjeli i skloni iz pljuska pod krov te prihvati ruku svoje žene ne ispuštajući je više. Ona je odvratila lice i plakala, a i on obriše mokrim rukavom svoje oči. Ali konačno trebalo je ipak nešto reći i zato je upita: »Bojiš li se mene?« »Ne, ja sam čitala tvoja pisma«. »Koja pisma?« »Što si ih pisao svom duhovniku«. »Sad mi je već lakše oko srca. Marijo, oprosti mi!« I opet potekoše njene suze — suze, koje su saprale staru tugu s duše, tako da je mogla ući nova radost i sreća. I nađoše se dvije dobre i junačke duše. Nije bilo sunca, padala je hladna, ledena kiša, ali je zato sjalo sunce u njihovim srcima rastjeravajući maglu boli i pregaranja.

Predveče zazvoni zvonce na župnom uredu i pred svećenikom stajaše zbunjeni par. Gospodin kapelan ne reče ni riječi, samo se nasmješi i radost toga smiješka prođe poput sunčane zrake od sobe do sobe. Smiješio se i onda, kada ga gđa Kovač upita zbunjeno i stidno: »Velečasni, već je tome dugo, dugo, da smo se rastali, moramo li se ponovno vjenčati?« »Ne, djeco, ova je veza vječna, i jedino vas smrt može rastaviti.« Zatim nastavi ozbiljnim i svečanim licem: »Ali dođite sada, da vas blagoslovim, neka vas Gospod Bog čuva na daljnjem putu vašeg života.« I oboje kleče, a on ih blagoslovi.

Ali taj je kapelan ne samo dobra duša nego i

veseo šaljivdžija. Te iste večeri, dok je Marija sa svojim mužem i starom majkom sjedila uz mirisnu kavu i kolač, donese joj dječak pisamce, pisano dječjom rukom. Pismo je glasilo:

»Draga teto Marijo!

Usrdnu i rajsku čestitku šalje Ti današnjem danu Tvoja mala Sonja. Ti me se sigurno još sjećaš; ta pod Tvojim sam rukama poduzela lijet iz bolesničke sobe u lijepi raj. Jako bih voljela danas biti uz Tebe pa sam i pokušala poletjeti dolje, ali me je sveti Petar, uz kojega sam morala proći, uhvatio za suknjicu pitajući: »Kuda si to namjerila, mala? Zar nam misliš pobjeći?« No ipak mi je dozvolio, da Ti napišem pismo i to me jako veseli.

Ovdje mi je vrlo lijepo i ne bih nipošto više htjela dolje, osim da Tebi čestitam. Prošla sam već sve rajske vrtove i pomisli koga sam tu još srela? Staru Ružu. Ona Te srdačno pozdravlja i čestita. Ona Te nije zaboravila pred Bogom, jer si joj toliko dobra iskazala.

Sva dječica, što su pomrla onda u zaraznoj baraci, igraju se sada sa mnom na rajskoj poljani. Ima ih još mnogo ovdje, kojima si zadnje časove olakšala, oni Ti se svi zahvaljuju i molit će sa mnom Boga, da obilno blagoslovi Tebe i Tvog dobrog muža, koji se tako junački bori za dragog Spasitelja.

Ti ćeš misliti, da je Sonja još uvijek ista brbljava djevojčica, pa zato završavam uz srdačan pozdrav, Tvoja zahvalna Sonja.«

Moj je prijatelj kapelan doduše šaljivdžija, ali je ovim pismom ipak pogodio ono pravo; jer kolikogod je dobrih djela, toliko i zagovarajućih an-

đela stoji uz prijestolje Božje i prosipa cvijeće na životne staze.

Kako li je Ivanu ujutro bio težak put u radionu, ali kako se je začudio, kad ga je poslovođa dočekao, pružio mu ruku i odveo na njegovo staro mjesto, a istom kad mu je stigla deputacija uvjeravajući ga uime svih drugova, da ga svi duboko poštivaju i da se svi vrlo raduju, što im i nadalje ostaje.

Ima li sada sretnijeg čovjeka od Ivana Kovača?

Dva apostola.

Baš su malo prije otišli od mene Ivan Kovač i njegova žena. Nijesu se bojali daleka puta, samo da mi se dođu lično zahvaliti; pričali su mi kod kave, kako se Božja providnost divno skrbila za njih. Sjedili su sretni kao mladi vjerenici, njihova je ljubav pročišćena kao zlato, mirna i svečana.

Pričali su mi na moje upite o svojem apostolskom djelovanju. Njihov mali stan u Orlovskoj ulici prava je oaza, kamo staro i mlado donosi svoj jad, i niko ne odlazi neutješen. Najbolje su primljeni bolesnici i siromasi. I nijedan umirući bolesnik iz te ulice ne prolazi kroz vrata vječnosti, a da ga Marija poput blagog anđela ne opremi i pripravi. A dijete mojih briga Ivan? Već je petoricu pijanaca priveo na pravi put i vjerno se za njih skrbi, a njegovu hvalu raznose sretne žene i zahvalna djeca.

Neka mi samo još kogod dođe i rekne, da je trud duhovnika u kaznioni nezahvalan posao i da je to sve skupa samo izgubljeno vrijeme, odmah ću ga prekinuti riječima: »Sjedi, prijatelju, da Ti pričam, kako je od

uznika postao apostol!«